

THEOLOGIE

FACULTEIT DER FILOSOFIE, THEOLOGIE EN
RELIGIEWETENSCHAPPEN

RADBOUD UNIVERSITEIT

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0735

© 2020 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD PANELVOORZITTER.....	5
RAPPORT OVER DE BACHELOR- EN MASTEROPLEIDING THEOLOGIE VAN DE RADBOUD UNIVERSITEIT.....	7
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN.....	7
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	7
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	7
WERKWIJZE VAN HET PANEL	8
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL	13
ORGANISATORISCHE CONTEXT	16
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING	17
BIJLAGEN	33
BIJLAGE 1: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	35
BIJLAGE 2: BEOOGDE LEERRESULTATEN	44
BIJLAGE 3: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S	46
BIJLAGE 4: BEZOEKPROGRAMMA	48
BIJLAGE 5: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	49

Dit rapport is vastgesteld op 11 juni 2020

VOORWOORD PANELVOORZITTER

Dit rapport bevat de bevindingen van het visitatiepanel Theologie en Religiewetenschappen in uitvoering van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen Theologie en Religiewetenschappen in Nederland.

Het doel van het rapport is drievoudig: de resultaten van de beoordeling van de voorgelegde opleidingen weergeven, mede in het licht van de opvolging van de bestuurlijke afspraken die opleidingen met de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) hebben gemaakt na de visitatieronde in 2013; terugkoppelen over de duurzaamheid van de interne kwaliteitszorg van de betrokken instellingen en opleidingen; adviezen aanreiken voor de accreditatie van die opleidingen door de NVAO.

Het panel dat de opleidingen in het cluster Theologie en Religiewetenschappen in 2019-2020 heeft bezocht, heeft bij de zeven deelnemende instellingen – Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Radboud Universiteit en Tilburg University – tweeëntwintig zorgvuldig geprofileerde en goed georganiseerde opleidingen aangetroffen, die zich bewust zijn van het belang van de kwaliteitszorg in opleidingsaanbod en onderwijs. Het panel heeft de diepgaande kennismaking met die opleidingen als bijzonder leerzaam en bemoedigend ervaren.

Het panel heeft zijn werk op voortreffelijke wijze kunnen verrichten. De zelfevaluatierapporten waren doorgaans doordacht samengesteld en vormden een relevante basis voor de eerste kennismaking met de opleidingen, de visie waarop ze steunen, de doelstellingen die ze willen realiseren en de aandachtspunten die ze voor zichzelf bepalen. De grondige gesprekken met de diverse geledingen van de opleidingen tijdens het locatiebezoek waren verhelderend.

Het panel heeft waardering voor de openheid waarmee de instellingen intern in gesprek zijn gegaan over het opleidingsaanbod, de organisatie van het onderwijs en de kwaliteitsborging daarvan. Hierdoor heeft het panel zich een duidelijk beeld kunnen vormen van de kwaliteit van de beoordeelde opleidingen en van de duurzaamheid van de borging daarvan. Het panel hoopt dat zijn rapport bijdraagt aan een helder (zelf)beeld van de betrokken opleidingen en een stimulerende rol mag vervullen in de cyclus van kwaliteitszorg die de instellingen en hun opleidingen krachtig willen verderzetten.

Dank gaat uit naar bestuur, naar academische en administratieve staf, en naar studenten en alumni van de betrokken universiteiten en opleidingen. Hun inspanningen voor de voorbereiding van de visitatie en hun medewerking aan de uitvoering van de beoordeling verdienen waardering. Verder ben ik zeer erkentelijk jegens de leden van het panel alsook de projectleider en de secretarissen van QANU voor de uitstekende samenwerking, voor hun deskundige inbreng en voor de professionele ondersteuning. Elk van hen heeft vanuit haar of zijn eigen perspectief, ervaring en achtergrond bijgedragen aan het welslagen van de visitatie en aan de totstandkoming van dit rapport.

Aan de betrokken universiteiten en opleidingen wensen we een succesvolle uitvoering van hun opdracht tot vorming van studenten die beslagen zijn op de gebieden van theologie en religiewetenschappen. In een razendsnel veranderende 21^e-eeuwse wereld zonder grenzen is het van groot belang dat universiteiten deskundigen blijven vormen die op verstandige wijze nadenken over religie in haar veelvormigheid en over haar maatschappelijke impact, zodat hun alumni met kennis van zaken breed maatschappelijke en kerkelijke verantwoordelijkheden kunnen opnemen.

Prof. dr. Marc Vervenne
Voorzitter visitatiepanel

RAPPORT OVER DE BACHELOR- EN MASTEROPLEIDING THEOLOGIE VAN DE RADBOUD UNIVERSITEIT

Dit rapport volgt het Beoordelingskader Accreditatiestelsel Hoger Onderwijs Nederland voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. september 2018).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDINGEN

Bacheloropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
CROHO-nummer:	56109
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	Theologie
Locatie(s):	Nijmegen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Inleverdatum NVAO:	01/05/2020 ¹

Masteropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
CROHO-nummer:	60257
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	Biblical Exegesis History of Church and Theology Practical Theology Systematic Theology
Locatie(s):	Nijmegen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Onderwijstaal:	Engels, Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	01/05/2020

Het bezoek van het visitatiepanel Religie en Theologie aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit vond plaats op 14, 15 en 16 januari 2020.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Radboud Universiteit
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 27 juni 2019 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de bacheloropleiding en masteropleiding Theologie beoordeelde bestond uit:

---

¹ Verlenging termijn verleend tot 1 oktober 2020 vanwege WHW art. 5.16 lid 4. Dit geldt ook voor de masteropleiding Theologie.

- Prof. dr. M. (Marc) Vervenne, emeritus hoogleraar Bijbelwetenschap aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven en ere-rector magnificus van de KU Leuven (België) [voorzitter];
- Prof. dr. T.H. (Hetty) Zock, bijzonder hoogleraar Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen;
- Prof. dr. H.C. (Hijme) Stoffels, emeritus hoogleraar Sociologie van Kerk en Godsdienst aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Dr. M. (Mariëtte) van den Hoven, universitair hoofddocent aan het Onderzoekinstituut voor Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht;
- Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier, hoogleraar Antropologie van Religie aan de Faculteit van Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- A. (Annemarie) Foppen, MA, MSc, alumna van de masteropleiding Theology and Religious Studies (research) en van de masteropleiding Policy, Communication and Organisation; promovenda Religie en Leiderschap aan de Vrije Universiteit Amsterdam [student-lid]

Het panel werd ondersteund door dr. F. (Floor) Meijer, die optrad als secretaris.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

De beoordeling van de bacheloropleiding en masteropleiding Theologie aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit was onderdeel van de visitatiegroep Religie en Theologie. Wegens de grootte van het aantal deelnemende instellingen, is het cluster opgedeeld in het "grote" cluster, de reguliere instellingen, en het "kleine" cluster, de particuliere instellingen. De visitatie van de bacheloropleiding Religiewetenschappen aan de Universiteit Leiden viel binnen het grote cluster.

Van september 2019 tot en met januari 2020 beoordeelde het panel van het grote cluster, in verschillende samenstellingen, in totaal 22 opleidingen aan zeven universiteiten. Het grote cluster bestond uit de volgende deelnemende instellingen: Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Radboud Universiteit en Universiteit van Tilburg.

Het grote cluster Religie en Theologie heeft de logistieke en praktische begeleiding van de visitatie en de rapportage uitbesteed aan evaluatiebureau QANU. Dr. A.H.A.M. (Alexandra) Paffen begeleidde het cluster als coördinator van QANU. Alexandra Paffen, A.P. (Anke) van Wier MA., dr. F. (Floor) Meijer, drs. L.C. (Linda) te Marvelde, en dr. J. (Jetje) De Groof traden op als secretaris in het cluster Religie en Theologie.

Tijdens de visitatie van de Radboud Universiteit heeft dr. F. (Floor) Meijer het panel ondersteund. Zij is door de NVAO als secretaris gecertificeerd.

Het visitatiepanel

Bij de samenstelling van het visitatiepanel is rekening gehouden met de expertise, beschikbaarheid en onafhankelijkheid van de panelleden. Het visitatiepanel bestond uit de volgende leden:

- Prof. dr. M. (Marc) Vervenne, emeritus hoogleraar Bijbelwetenschap aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven en ere-rector magnificus van de KU Leuven (België) [voorzitter];
- Prof. dr. T.H. (Hetty) Zock, bijzonder hoogleraar Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen;
- Prof. dr. H.C. (Hijme) Stoffels, emeritus hoogleraar Sociologie van Kerk en Godsdienst aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Dr. M. (Mariëtte) van den Hoven, universitair hoofddocent aan het Onderzoekinstituut voor Filosofie en Religiewetenschap van de Universiteit Utrecht;

- Prof. dr. P.A.P. (Patrick) Nullens, hoogleraar Systematische Theologie aan de Evangelische Theologische Faculteit Leuven (België);
- Prof. dr. A.F. (Ab) de Jong, hoogleraar Vergelijkende Godsdienstwetenschap aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Leiden;
- Prof. dr. C. (Camilla) Adang, hoogleraar Islamitische Studies aan het Departement Arabic and Islamic Studies van Tel Aviv University (Israël);
- T.A.J.H. (Tom) van Vilsteren MA, hoofdkrijgsmachtaalmoezenier bij Diensten Geestelijke Verzorging van het Ministerie van Defensie;
- Dr. D.J. (David) Bos, docent Sociologie aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen van de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. J.T. (Thijl) Sunier, hoogleraar Antropologie van Religie aan de Faculteit van Sociale Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Prof. dr. M.G.K. (Mirjam) van Veen, hoogleraar Kerkgeschiedenis aan de Faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam;
- Prof. dr. T (Todd) Weir, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom en Moderne Cultuur aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen;
- Drs. J. (Jochem) Quartel, Vakdidacticus godsdienst/levensbeschouwing aan de Faculteit der Gedrags- en Bewegingswetenschappen (team voortgezet onderwijs) aan de Vrije Universiteit Amsterdam;
- A. (Annemarie) Foppen, MA, MSc, alumna van de masteropleiding Theology and Religious Studies (research) en van de masteropleiding Policy, Communication and Organisation; promovenda Religie en Leiderschap aan de Vrije Universiteit Amsterdam [student-lid];
- S. (Simone) Landman, BA, bachelorstudent Theologie en bachelorstudent Religiewetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen [student-lid];
- L.L.M. (Laura) Rolsma, BA, alumna van de bacheloropleiding Religiewetenschappen aan de Rijksuniversiteit Groningen en momenteel masterstudent Politicologie aan de Universiteit Leiden [student-lid].

Vorbereiding

Op 19 december 2018 vond de voorzitterstraining plaats. Daarbij informeerde QANU de panelvoorzitter over zijn rol tijdens de visitatie(s). Ook is hij geïnformeerd over de van toepassing zijnde beoordelingskaders, de werkwijze en de planning van bezoeken en rapportage. Het panel kwam voor de eerste keer bijeen in een startvergadering op 7 augustus 2019 waarin de beoordelingskaders, het visitatieproces en de planning aan bod kwamen. Tevens is een werkwijze voor de visitaties afgesproken.

De coördinator stelde een bezoekprogramma op in overleg met de contactpersonen van de faculteit. De faculteit selecteerde vervolgens voor elke gespreksronde representatieve gesprekspartners. Het bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als bijlage 4.

In de aanloop naar het visitatiebezoek aan de Radboud Universiteit Nijmegen ontving QANU de zelfevaluatie rapporten van de opleidingen en stuurde deze door aan de panelleden. De coördinator en panelvoorzitter maakten een selectie van eindwerken van elk van de te beoordelen opleidingen. Deze eindwerken zijn geselecteerd uit een lijst van afgestudeerden over de periode 2015-2019. Daarbij hielden de coördinator en voorzitter rekening met variatie in onderwerpkeuze, afstudeervariant, begeleiding en beoordeling. Voor de bacheloropleiding Theologie las het panel na uitbreiding van de selectie alle 17 in deze periode voltooide eindwerken. Voor de masteropleiding Theologie bekeek het panel een selectie van 15 eindwerken.

De panelleden bestudeerden het zelfevaluatie rapport, de eindwerken en de bijbehorende beoordelingsformulieren en stuurden hun bevindingen op naar de secretaris. De secretaris verzamelde de vragen en opmerkingen van het panel in een document en verspreidde dit onder de panelleden.

Voorafgaand aan het bezoek hield het panel een vooroverleg waarin de voorlopige bevindingen naar aanleiding van de zelfevaluatierapporten, de gelezen scripties en de taakverdeling ter sprake kwamen.

Bezoek

Het visitatiebezoek aan de Radboud Universiteit vond plaats op 14, 15 en 16 januari 2020. Tijdens het bezoek bestudeerde het panel aanvullend materiaal. Een overzicht van dit materiaal is te vinden in bijlage 5. Het panel sprak met studenten en docenten, het management en verantwoordelijken, alumni en vertegenwoordigers van de examencommissie. Tevens bood het panel studenten en docenten de gelegenheid om informeel met het panel te spreken tijdens een inloopsprekkuur. Van deze gelegenheid is geen gebruik gemaakt.

Het panel beëindigde het bezoek met een intern overleg om de voorlopige bevindingen te formuleren. Ter afsluiting van het bezoek gaf de voorzitter een publieke mondelinge toelichting, waarin hij de voorlopige indrukken en algemene observaties van het panel presenteerde.

Consistentie en ijking

De consistentie in de beoordeling is op diverse manieren geborgd:

1. Het panel is zodanig samengesteld dat de voorzitter en een aantal panelleden bij meerdere visitatiebezoeken aanwezig was/waren.
2. De coördinator was aanwezig bij het opstellen van de voorlopige bevindingen aan het eind van elk bezoek;

Rapportage

De secretaris schreef een conceptrapport op basis van de bevindingen van het panel en legde dat vervolgens voor aan de coördinator voor een collegiale toets. Daarna heeft de voorzitter het ontwerp van rapport doorgenomen en aangevuld, om het vervolgens voor te leggen aan de andere panelleden met het verzoek het rapport te bekijken en van feedback te voorzien. Na verwerking van de feedback en na akkoord van het panel stuurde de coördinator het rapport naar de faculteit met het verzoek om feitelijke onjuistheden te melden. De feitelijke onjuistheden zijn na overleg tussen de coördinator en de voorzitter door de secretaris gecorrigeerd. Vervolgens heeft het panel het rapport vastgesteld en heeft de secretaris het toegestuurd aan de Faculteit en aan het College van Bestuur van de universiteit.

Definitie oordelen

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs mag worden verwacht van een *associate degree*-, bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Voldoet

De opleiding voldoet op de standaard aan basiskwaliteit.

Voldoet ten dele

De opleiding voldoet in belangrijke mate aan basiskwaliteit op de standaard maar er zijn verbeteringen nodig om volledig aan de standaard te voldoen.

Voldoet niet

De opleiding voldoet niet aan basiskwaliteit op de standaard.

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities gehanteerd voor de beoordeling van de opleiding als geheel:

Positief

Op alle standaarden 'voldoet'.

Positief onder voorwaarden

Standaard 1 'voldoet' en maximaal op twee standaarden een 'voldoet ten dele' waarbij het panel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Negatief

In de volgende situaties:

- 'voldoet niet' op een of meer standaarden;
- 'voldoet ten dele' op standaard 1;
- 'voldoet ten dele' op een of twee standaarden waarbij het panel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- op drie of meer standaarden 'voldoet ten dele'.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Beoogde leerresultaten

Het panel kan zich vinden in de profilering van de bacheloropleiding Theologie en de nauw daarop aansluitende masteropleiding Theologie van de Radboud Universiteit (RU). De opleidingen presenteren zich op dit moment als klassiek-theologische opleidingen: de bacheloropleiding geeft studenten een degelijke basis in de theologische kerndisciplines en methodologische benaderingen, terwijl de masteropleiding gelegenheid biedt tot verdere theologische specialisatie in combinatie met een oriëntatie op een bepaald (professioneel of academisch) beroepsperspectief. De geformuleerde eindtermen sluiten aan bij dit profiel. Inhoud, niveau en oriëntatie van de eindtermen vindt het panel passend en in lijn met internationale vereisten. Voor de aangekondigde beslissing om in de komende periode, met name in de bacheloropleiding, meer op te schuiven naar een maatschappelijk geëngageerd profiel heeft het panel sympathie. Het meent dat een dergelijke profilering ('middenin de samenleving') past bij de veranderende onderwijspraktijk en de gemêleerde studentenpopulatie. Een noodzakelijke stap is evenwel om het meer maatschappelijk georiënteerde profiel ook door te vertalen naar de eindtermen.

Onderwijsleeromgeving

Het panel oordeelt dat curriculum, leeromgeving en docenten het studenten mogelijk maken om de beoogde leerresultaten van de bachelor- en masteropleiding Theologie te realiseren. Beide onderwijsprogramma's zijn logisch opgebouwd en van overtuigende inhoudelijke kwaliteit. De grotendeels Nederlandstalige bacheloropleiding (180 EC) heeft in de afgelopen periode op een aantal vlakken verbeteringen weten te realiseren. Zo is er een sterkere samenhang in de major bewerkstelligd en gaat er steeds meer aandacht uit naar de hedendaagse gestalte van het christendom en de maatschappelijke betrokkenheid van de theologie. Het instellen van een 'scriptiewerkplaats' die het proces van het schrijven van het eindwerkstuk stroomlijnt, vindt het panel een goede ontwikkeling, maar tegelijk wijst het panel erop dat de individuele begeleiding van studenten tijdens het scriptieproces de nodige aandacht verdient. Daarenboven behoeft het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden nog enige aandacht. Het huidige methodenonderwijs is enigszins fragmentarisch en blijft daardoor iets te veel aan de oppervlakte. Bovendien lijken studenten het methodenonderwijs vaak niet als zodanig te herkennen. Een te overwegen stap zou kunnen zijn om leerlijnen, waaronder ook een onderzoeksvaardighedenleerlijn, te definiëren. De driejarige, grotendeels Engelstalige, masteropleiding (180 EC) omvat heldere en relevante specialisatiemogelijkheden en biedt studenten daarmee veel flexibiliteit. Ook hier spelen vakken in op actuele maatschappelijke discussies. Een gevolg van de keuze voor een opeenvolgende theologische specialisatie (jaar 1 en 2) en professionele specialisatie (jaar 3) is dat studenten al in jaar 2 hun scriptie schrijven. Daarmee komt de bijdrage van het derde jaar aan het realiseren van de eindtermen volgens het panel niet volledig tot uitdrukking. Het geeft in overweging om ook in dit laatste opleidingsjaar een substantiële academische schrijfpodracht op te nemen.

De opleidingen bieden studenten een kleinschalige leeromgeving die gericht is op laagdrempelig contact tussen studenten en docenten. De gehanteerde onderwijsvormen zijn student-gecentreerd en activerend; zij spelen in op de diversiteit in de studentenpopulatie en geven gelegenheid tot interactie en discussie. Belangrijk is wat het panel betreft wel dat in de vakken steeds voldoende kritische massa wordt gerealiseerd. De zeer lage instroom in beide opleidingen is in meerdere opzichten zorgelijk. In de komende periode staan beide opleidingen voor de uitdaging om hun wervingsactiviteiten te intensiveren en de instroom te verhogen. Daarbij ligt wat het panel betreft voor de hand om zich te richten op een brede doelgroep en bestaande sterktes beter uit te buiten. De hoge studenttevredenheid, het rijke programma van extra-curriculaire activiteiten en de goede doorstroom van bachelor- naar masteropleiding zijn wat het panel betreft zaken die de opleidingen met gepaste trots in de etalage kunnen zetten. Ondanks de tegenvallende rendementen vinden studenten beide opleidingen goed studeerbaar. Het oplopen van studievertraging is naar het panel vaststelt vaak een bewuste keuze van studenten die alles uit de opleidingen willen halen wat erin zit. Internationalisering wordt binnen de faculteit belangrijk bevonden, maar de wijze waarop dit thema gestalte krijgt, is nog wat gelimiteerd. Het panel waarschuwt voor een te smalle benadering

van internationalisering, gericht op het gebruik van het Engels als onderwijstaal en het binnenhalen van internationale studenten. Wat het panel betreft mag er meer nadruk komen te liggen op de vakinhoudelijke meerwaarde van een breed internationaal perspectief. Het breekt daarbij ook een lans voor meertaligheid, die kan zorgen voor een rijkere leerervaring door een diversiteit aan culturen.

Over de kwaliteit en de toewijding van het docententeam is het panel positief. Docenten zijn experts op hun vakgebied en beschikken over de vereiste didactische expertise. Wel meent het panel dat docenten meer als groep kunnen opereren. Het lijkt raadzaam om de kennis van het curriculum als geheel onder docenten te vergroten, waarmee ook het eigenaarschap daarvan toeneemt.

Toetsing

Het panel is van oordeel dat beide opleidingen adequate uitgangspunten voor de toetsing kennen, die gericht zijn op het bevorderen van de betrouwbaarheid, de validiteit, de bruikbaarheid en de transparantie van toetsing. De gekozen toetsvormen zijn grotendeels passend en sluiten aan bij de te toetsen leerdoelen. De meeste vakken kennen bovendien meer dan één toetsmoment en de beoordeling geschiedt aan de hand van antwoordmodellen en checklists. Wel suggereren bestudeerde voorbeeldtoetsen uit de bacheloropleiding dat er dat er in de praktische uitwerking van principes van validiteit en betrouwbaarheid nog verdere verbetering mogelijk is. Het panel raadt daarom aan om de nu nog wat vrijblijvend opgezette intercollegiale toetsing te verstevigen en als docententeam – bij voorkeur onder begeleiding van een toetsdeskundige – vaker te bespreken wat men van een goede toets verwacht.

Waar de beoordeling van eindwerken in de masteropleiding betrekkelijk goed lijkt te verlopen, ziet het panel voor de bacheloropleiding verbetermogelijkheden. Het panel trof inconsistenties aan in de beoordeling van bachelorwerkstukken en is van mening dat drie eindwerken uit de bestudeerde steekproef ten onrechte met een voldoende zijn beoordeeld. De inzichtelijkheid van de beoordeling van bachelorwerkstukken liet vaak te wensen over. Volgens het panel pleit dit voor aanpassing van de beoordelingsprocedure en intensivering van de dialoog over scriptiebeoordeling, bijvoorbeeld door het periodiek organiseren van kalibratiesessies. De in de masteropleiding gevolgde procedure kan wat het panel betreft in grote lijnen als voorbeeld dienen voor de bacheloropleiding. Op het punt van de onderbouwing van het eindcijfer kan de procedure evenwel aan effect winnen door de beide beoordelaars een gezamenlijke onderbouwing te laten opstellen, wat het panel ook ten zeerste aanbeveelt voor de bacheloropleiding.

De gezamenlijke examencommissie maakt, naar het panel vaststelt, ernstig werk van de borging van de toetskwaliteit van de afzonderlijke cursussen. Per semester beoordeelt de examencommissie een substantiële selectie van toetsdossiers. Eenzelfde consistente, consciëntieuze aanpak bestaat nog niet voor de kwaliteitsborging van het gerealiseerde niveau. Voor de bacheloropleiding ontbreken activiteiten rond het borgen van de scriptiekwaliteit vrijwel geheel, waarmee de opleiding op een belangrijk voorwaardelijk aspect in gebreke blijft. Voor de masteropleiding geldt dat er sprake is van een zekere kwaliteitsborging van de eindwerken, maar dat deze systematischer kan worden vormgegeven.

Het panel vindt op grond van de observaties over de tekortkomingen in de beoordeling van bacheloreindwerken en de ontbrekende kwaliteitsborging van eindwerken dat de bacheloropleiding voorsnog niet voldoet aan de criteria voor een positief oordeel op Standaard 3. Voorwaarden die de opleiding wat het panel betreft binnen twee jaar moet realiseren om alsnog een positief oordeel op deze Standaard te kunnen ontvangen zijn het herzien van de scriptiebeoordelingsprocedure en het ontwikkelen van een adequate borgingsprocedure voor de bacheloreindwerken. Hoewel de bacheloropleiding nog belangrijke stappen te zetten heeft, vertrouwt het panel er op grond van de gesprekken met betrokkenen op dat de opleiding goede en snelle voortgang zal boeken. Voor de masteropleiding wegen gesignaleerde positieve punten zwaarder dan de verbeterpunten. Het panel spreekt hier een positief eindoordeel uit over de kwaliteit van de toetsing.

Gerealiseerde leerresultaten

Op grond van een steekproef van bacheloreindwerkstukken stelt het panel vast dat nog niet alle studenten de eindtermen van de opleiding overtuigend realiseren. Hoewel het panel de meeste bacheloreindwerken (ruim) voldoende vond, en ook een aantal erg goede stukken las, beoordeelde het drie van de geselecteerde eindwerken als onvoldoende. In zijn algemeenheid signaleerde het panel een trend van te hoog gegrepen onderwerpen, geringe kritische reflectie en methodologische zwakte. Wat het panel betreft pleit dit voor een versterking van het onderwijs in onderzoeksvaardigheden en intensivering van de individuele begeleiding. Tijdens de visitatie getuigde de opleiding van een grote bereidheid om met deze verbeterpunten aan de slag te gaan. Het panel gaat er daarom van uit dat herstel van de geconstateerde problematiek binnen twee jaar realistisch is.

Met inhoud en niveau van de vijftien bestudeerde masterscripties gaat het panel zonder meer akkoord. Studenten laten in deze stukken een (ruim) voldoende tot zeer goed vermogen tot academisch redeneren, argumenteren en verwoorden zien, met een degelijke methodologische onderbouwing.

Afgestudeerden van de bacheloropleiding stromen vaak door naar de eigen masteropleiding Theologie of de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. Het beeld is dat zij na voltooiing van een masteropleiding terecht komen in beleid, geestelijke verzorging, onderwijs of onderzoek, maar exacte gegevens over het loopbaanverloop ontbreken. Het panel raadt aan om als faculteit nauwer zicht te houden op alumni en hen actiever en systematischer bij de opleidingen te blijven betrekken. Als ambassadeurs van de opleiding kunnen alumni grote diensten bewijzen in het werven van nieuwe studenten en het creëren van kansen voor zittende studenten.

Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Theologie

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet ten dele
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet ten dele

Algemeen eindoordeel positief onder voorwaarden

Masteropleiding Theologie

Standaard 1: Beoogde leerresultaten	voldoet
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoet
Standaard 3: Toetsing	voldoet
Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten	voldoet

Algemeen eindoordeel positief

De voorzitter, Prof. dr. M. (Marc) Vervenne, en de secretaris, dr. F. (Floor) Meijer, van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 11 juni 2020.

ORGANISATORISCHE CONTEXT

De Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen (FTR) van de Radboud Universiteit (RU) biedt in totaal acht opleidingen aan. Vier van deze opleidingen, twee bachelor- en twee masteropleidingen, betreffen het domein van theologie en religiewetenschappen. Zij maakten deel uit van het Cluster Theologie en Religie. De panelbevindingen en -oordelen over deze vier opleidingen zijn opgenomen in twee beoordelingsrapporten. Het voorliggende rapport behandelt de driejarige Nederlandstalige bacheloropleiding Theologie en de daarop aansluitende grotendeels Engelstalige driejarige masteropleiding Theologie (180 EC). Sinds kort biedt de RU als onderdeel van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen (60 EC) ook een eenjarige specialisatie Theologie aan. Het programma van deze specialisatie is gebaseerd op het programma van de driejarige opleiding en komt aan de orde in het separate rapport over de bacheloropleiding Religiewetenschappen en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen.

Als katholieke universiteit is de RU van oudsher verbonden met de katholieke gemeenschap en de christelijke levensbeschouwing. Ditzelfde geldt voor de twee theologische opleidingen. Beide opleidingen hebben een connectie met de Rooms-Katholieke Kerk (RKK) en voldoen aan de richtlijnen voor katholieke theologische opleidingen, zoals geformuleerd in de apostolische constituties *Sapientia Christiana* en (vanaf 2019) *Veritatis Gaudium*. De RKK erkent de masteropleiding echter niet langer als ambtsopleiding, wat consequenties heeft voor het uitstroomprofiel van studenten.

De faculteit FTR is georganiseerd in tien kernleerstoelen, waarvan zes op het terrein van theologie en religiewetenschappen. Alle relevante zaken met betrekking tot onderwijs komen aan de orde in het reguliere overleg van het onderwijsmanagementteam van de faculteit. Hierin hebben onder meer de facultaire onderwijsdirecteur en de coördinatoren van de verschillende opleidingen zitting. De faculteit kent twee examencommissies, één voor de filosofie-opleidingen en één voor de opleidingen in het domein theologie en religiewetenschappen. Daarnaast zijn er vier opleidingscommissies, waarvan één voor de bachelor- en masteropleiding Theologie en één voor de bacheloropleiding Religiewetenschappen en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen.

De RU biedt de bachelor- en masteropleiding Theologie zowel in voltijd- als deeltijd aan. Het programma van beide varianten is identiek, maar waar een studiejaar in de voltijdvariant 60 EC omvat, is dit in de deeltijdvariant maximaal 30 EC. De bevindingen en oordelen in dit rapport hebben betrekking op beide varianten, tenzij anders is aangegeven.

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Bevindingen

Profilering

Het zelfevaluatie rapport beschrijft de bacheloropleiding Theologie als een klassieke theologische basisopleiding die studenten leert om de plausibiliteit van de christelijke waarheidsclaims te onderzoeken door de christelijke traditie in haar historische en actuele gestalte en in haar relatie tot andere religies en culturen te bestuderen. De aandacht gaat hierbij vooral uit naar de wisselwerking tussen de christelijke traditie en haar maatschappelijke, culturele en religieuze context. De opleiding beoogt studenten initieel te scholen in alle vier de theologische kerndisciplines (Bijbelse, historische, systematische en praktische theologie), waarbij expliciet aandacht wordt besteed aan vier methodische benaderingen: literair, historisch, hermeneutisch en empirisch. Volgens het zelfevaluatie rapport zijn deze benaderingen ook in de onderzoeksprogramma's van de faculteit terug te vinden. Het panel vindt het beschreven profiel passend voor een christelijk-theologische bacheloropleiding en voldoende in lijn met het domeinspecifiek referentiekader Theologie en Religiewetenschappen (bijlage 1).

Tijdens de visitatie kwam naar voren dat de bacheloropleiding haar profiel wil bijstellen. Zij maakt zich zorgen over de al langere tijd zeer lage instroom en wijt deze (ten dele) aan het traditionele opleidingsprofiel. Op grond van consultatierondes onder staf en studenten meent de opleiding dat zij nauwer bij de interesses van studenten kan aansluiten door meer nadruk te leggen op de relatie tussen christendom en hedendaagse samenleving. In het voorjaar van 2019 is daarom aan docenten gevraagd om waar mogelijk in hun cursussen aandacht te besteden aan (de theologische implicaties van) actuele maatschappelijke vraagstukken zoals rechtvaardigheid, duurzaamheid, wereldvrede, identiteit en zingeving. Een vervolgstap is om deze maatschappelijke betrokkenheid ook te laten doorklinken in het profiel van de opleiding. Tijdens het visitatiebezoek heeft het panel een recent opgestelde profieltekst ingezien, die de opleiding wil gaan inzetten in haar communicatie. In de strekking van deze tekst, die onderstreept dat de opleiding zich middenin de samenleving positioneert, kan het panel zich goed vinden. Wel meent het panel dat de opleiding in de nieuwe profieltekst nog sterker een relatie kan leggen met de onderzoeksprogramma's van de faculteit, om het verband tussen onderwijs en onderzoek te onderstrepen.

Ook de masteropleiding Theologie heeft een klassiek theologisch profiel. Voortbouwend op de kennis, inzichten en vaardigheden op bachelorniveau wil deze opleiding studenten in staat stellen om zich verder te bekwamen in de wetenschappelijke bestudering van de christelijke traditie in haar historische en actuele gestalte. De opleiding onderscheidt zich volgens het zelfevaluatie rapport van andere Nederlandse en Europese opleidingen door studenten een combinatie te bieden van een theologische specialisatie (120 EC) en een professionele dan wel academische vorming (60 EC). De specialisering in één van de traditionele kerndisciplines van de theologie beslaat de eerste twee jaar van de opleiding. Studenten kunnen daarvoor kiezen uit de volgende vier specialisaties: (1) Practical Theology, (2) Systematic Theology, (3) History of Church and Theology en (4) Biblical Exegesis. Na voltooiing van hun theologische specialisatie volgen studenten een eenjarige professionele specialisatie die voorbereidt op specifieke beroepsrichtingen. Masterstudenten kunnen kiezen uit de volgende vier specialisaties: (1) Religion and Policy, (2)

Spiritual Care, (3) Teacher Education (eerstegraads lerarenopleiding godsdienst/levensbeschouwing) en (4) Academic Research.

Over het profiel van de masteropleiding is het panel tevreden. Het stelt vast dat dit aansluit bij het domeinspecifiek referentiekader Theologie en Religiewetenschappen (bijlage 1). Een sterk aspect is dat de opleiding goed heeft nagedacht over het uitstroomprofiel van studenten. Om te ondervangen dat afgestudeerden geen toegang hebben tot ambten binnen de RKK, biedt de opleiding hen een aantal goed gedefinieerde maatschappelijke en academische beroepsuitgangen aan. Een factor die de verschillende specialisaties verbindt, is dat er steeds aandacht uitgaat naar *Public Theology* en de dialoog tussen kerk en samenleving. De opleiding wil zo afgestudeerden afleveren die belangrijke hedendaagse vraagstukken kunnen samenbrengen met de christelijke traditie om op grond daarvan tot nieuwe inzichten te komen. Dit vindt het panel een degelijk uitgangspunt. Het stelt op basis van de gesprekken met studenten en afgestudeerden bovendien vast dat studenten zich van tevoren bewust zijn van de beperkingen die gepaard gaan met het ontbreken van een kerkelijke erkenning en deze doorgaans niet als nadeel beschouwen. Studenten die wel interesse hebben in het bekleden van een ambt in de RKK, kunnen na voltooiing van de bacheloropleiding uitstromen naar de masteropleiding Theologie van Tilburg University. In de gesprekken beschreven studenten de geboden professionele specialisatiemogelijkheden als aantrekkelijk, waarbij zij met name de specialisatie Religion and Policy als goede toevoeging aan het landelijke aanbod noemden.

Deze van oorsprong katholieke opleidingen trekken een breed palet aan studenten, vaak uit niet-katholieke levensbeschouwelijke tradities. Studenten nemen doorgaans een evenwichtige, kritische positie in ten opzichte van godsdienst en kerk. Het trof het panel dat studenten en alumni van de opleidingen vertelden dat zij (mede) uit interesse voor het katholicisme voor de opleidingen kozen. Dat opleidingen met een katholieke identiteit een zo gemêleerde studentenpopulatie weten aan te trekken, vindt het panel een opvallende sterkte. Het bevestigt wat het panel betreft dat de RU zich niet afhankelijk hoeft te maken van kerkelijke erkenning en haar eigen koers kan varen. Een advies dat het panel de opleidingen wil meegeven, is om de levensbeschouwelijke diversiteit van studenten in haar PR sterker naar voren te brengen. Het panel denkt dat deze aantrekkingskracht van de opleidingen kan vergroten.

Beoogde leerresultaten

Het panel heeft de beoogde leerresultaten (hierna: eindtermen) van de bacheloropleiding Theologie en de masteropleiding Theologie bestudeerd. Overzichten daarvan zijn opgenomen in bijlage 2.

De bacheloropleiding heeft twaalf eindtermen, onderverdeeld in vijf categorieën die gebaseerd zijn op de vijf Dublin-descriptoren. Die eindtermen zijn bovendien gerelateerd aan de eindtermen uit het domeinspecifiek referentiekader. Het panel vindt de eindtermen deugdelijk geformuleerd. Niveau, oriëntatie en inhoud van de eindtermen voldoen aan de algemene, internationaal geaccepteerde eisen die gesteld worden aan een wo-bacheloropleiding. Naar aanleiding van opmerkingen van het vorige visitatiepanel (2013) heeft de opleiding bovendien een aantal verbeteringen in de eindtermen doorgevoerd. Zo zijn onder de noemer 'beroepsvaardigheden' enkele belangrijke algemene academische en professionele vaardigheden expliciet opgenomen, zoals het samenwerken (eindterm 4b) en het omgaan met feedback (eindterm 4c). De eindtermen reflecteren vooralsnog het profiel van een klassieke theologische opleiding. De gewenste maatschappelijke betrokkenheid klinkt daarin nog niet voldoende expliciet door. Het panel raadt de opleiding aan om de aansluiting bij de actualiteit in de komende periode sterker en zichtbaarder in de eindtermen te verankeren.

De masteropleiding heeft haar doelstellingen geconcretiseerd in zeventien eindtermen. Deze zijn eveneens gerangschikt onder de vijf Dublin-descriptoren en verbonden met de eindtermen uit het domeinspecifiek referentiekader. Ook voor de masteropleiding is het panel te spreken over de formulering en de inhoud van de eindtermen. De eindtermen passen bij het klassiek-theologische profiel van de opleiding en reflecteren duidelijk dat deze een hoger eindniveau beoogt dan de

bacheloropleiding: in de eindtermen is sprake van het verwerven van 'gevorderde' kennis en inzicht, en van het 'onafhankelijk' toepassen daarvan. De eindtermen sluiten aldus aan bij de eisen die internationaal gesteld worden aan een academische masteropleiding. Ook hier geldt evenwel dat de aandacht die uitgaat naar *Public Theology* en actuele maatschappelijke kwesties meer geprononceerd in de eindtermen kan doorklinken. Het panel beveelt de opleiding aan de aansluiting bij de actualiteit nog uitdrukkelijker naar voren te laten komen.

Overwegingen

Het panel kan zich vinden in de profilering van de bacheloropleiding Theologie en de nauw daarop aansluitende masteropleiding Theologie. De opleidingen presenteren zich op dit moment als klassiek-theologische opleidingen: de bacheloropleiding geeft studenten een degelijke basis in de theologische kerndisciplines en methodologische benaderingen, terwijl de masteropleiding gelegenheid biedt tot verdere theologische specialisatie in combinatie met een oriëntatie op een bepaald (professioneel of academisch) beroepsperspectief. De geformuleerde eindtermen sluiten aan bij dit profiel. Inhoud, niveau en oriëntatie van de eindtermen vindt het panel passend en in lijn met internationale vereisten. Voor de aangekondigde beslissing om in de komende periode, met name in de bacheloropleiding, meer op te schuiven naar een maatschappelijk geëngageerd profiel heeft het panel sympathie. Het meent dat een dergelijke profilering ('middenin de samenleving') past bij de veranderende onderwijspraktijk en de gemêleerde studentenpopulatie. Een noodzakelijke stap is evenwel om het meer maatschappelijk georiënteerde profiel ook door te vertalen naar de eindtermen.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoet'.

Masteropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoet'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Bevindingen

Curriculum bacheloropleiding

Het driejarige bachelorcurriculum (180 EC) is opgebouwd uit modules van 5 EC. Het omvat een major (135 EC) en een minor (45 EC). Een schematisch overzicht van het curriculum is opgenomen in bijlage 3. In de drie opleidingsjaren verschuift de focus geleidelijk van inleiding naar verdieping en vervolgens naar toepassing van verworven kennis en inzichten. Het eerste jaar bestaat grotendeels uit inleidende vakken die bedoeld zijn om studenten een breed overzicht te geven van de verschillende aspecten van de theologie, zoals Bijbelexegese, geschiedenis van kerk en theologie, dogmatiek, theologische ethiek en pastoraaltheologie. Studenten maken bovendien kennis met de verschillende methoden die binnen de theologie in gebruik zijn. Algemene academische vaardigheden komen aan de orde in het vak *Academische vaardigheden*. Het tweede jaar staat voornamelijk in het teken van de verdieping van initiële theologische kennis. Daarnaast is het de bedoeling om studenten uit te dagen om vanuit opgedane kennis te reflecteren op de relatie tussen christelijk geloof en spiritualiteit en op de relatie tussen christendom en religieuze pluraliteit. In het derde jaar ligt de nadruk op het toepassen van eerder verworven kennis en inzicht, met het oog op oordeelsvorming. Dit komt tot uitdrukking in individuele derdejaarsvakken, maar met name ook in de *Werkplaats bachelor eindwerkstuk*. Daarin verricht de student samen met andere studenten (ook van de bacheloropleiding Religiewetenschappen) en onder begeleiding van een docent een beperkt onderzoek, met een eindwerkstuk (10 EC) als resultaat.

Wat het panel betreft vertoont het curriculum een evenwichtige opbouw en een heldere samenhang tussen de verschillende programmaonderdelen. Wel zou het volgens het panel goed zijn om de beoogde opbouw in het realiseren van de eindtermen te expliciteren met behulp van leerlijnen. Dit is des te relevanter aangezien uit het studentenhoofdstuk en een gesprek met studenten bleek dat

zij weinig onderscheid zien tussen het niveau van het eerste en het tweede jaar. Zij gaven aan dat eerstejaarsvakken gelijk al (erg) hoog inzetten en dat tweedejaarsvakken vervolgens op dezelfde voet verder gaan. Het panel raadt de opleiding aan om hier nog eens goed naar te kijken. Voor het overige zijn studenten, naar het panel vaststelt, tevreden over de opbouw en samenhang van het curriculum.

Een recente verbetering ten aanzien van de samenhang van de opleiding is dat de omvang van de minoren beperkt is ten gunste van het majorprogramma. Het vorige panel (2013) constateerde dat de samenhang en diepgang van de opleiding te lijden hadden onder de riante keuzeruimte. Dit is adequaat opgelost door de major met ingang van studiejaar 2017-2018 uit te breiden van 120 naar 135 EC, waardoor drie extra vakken (*Patristiek, Publieke Theologie, Methoden en technieken 1*) konden worden toegevoegd. Vanaf 2019-2020 is een deel van de minorruimte (15 van de 45 EC) bestemd voor een verplichte facultaire 'FTR'-minor, die in de plaats is gekomen van het vroegere *core curriculum geesteswetenschappen*. Studenten volgen de nieuwe 'FTR-minor' samen met studenten van de andere bacheloropleidingen binnen de faculteit. De keuzeruimte blijft daarmee feitelijk beperkt tot 30 EC, een omvang die in overeenstemming is met wat elders in het land gebruikelijk is. Voor het invullen van de keuzeruimte krijgen studenten ruime mogelijkheden. Zij kunnen kiezen voor een algemene verbredingsminor, een vrije minor, een educatieve minor, een buitenlandminor of voor een van de twee door de FTR aangeboden verdiepingsminoren ('Religion, Art and Culture' of de 'Stageminor').

De inhoud van het curriculum past naar het oordeel van het panel bij het opleidingsprofiel. Lopend onderzoek van de betrokken leerstoelen klinkt er voldoende in door. De vier kernvakken (Bijbelexegese, historische theologie, systematische theologie en praktische theologie) nemen een centrale plaats in en ook de klassieke brontalen zijn in het curriculum belegd. Ten aanzien van het taalvaardigheidsonderwijs (meer specifiek: de vakken *Hebreeuws* en *Grieks*, beiden 5 EC) tekent het panel wel aan dat de gestelde leerdoelen ambitieus zijn. Het raadt aan om de haalbaarheid daarvan nader te onderzoeken. In vergelijking tot verwante opleidingen valt op dat vakken op het terrein van de sociale wetenschappen (bijvoorbeeld godsdienstsociologie, -psychologie, -pedagogie) ontbreken. Het panel denkt dat zulke vakken een welkome aanwinst voor het curriculum zouden zijn, zeker met het oog op een sterkere profilering van de opleiding middenin de samenleving. Tijdens het visitatiebezoek heeft het panel gekeken naar materiaal van twee representatieve voorbeeldvakken en met name *Exegese Oude en Nieuwe Testament* (jaar 1) en *Inleiding Spiritualiteit* (jaar 2). Inhoud en niveau van deze vakken beoordeelt het panel als passend. De eveneens bestudeerde curriculummatrix laat zien dat het geheel van vakken de eindtermen voldoende afdekt.

Studenten met wie het panel sprak zijn in hoofdzaak tevreden over de inhoud van het curriculum en de individuele vakken. Duidelijk is bovendien dat de opleiding luistert naar de wensen van studenten en daarmee aan de slag gaat. Een mooi voorbeeld van door studenten gedreven inhoudelijke vernieuwing is dat de aandacht voor de hedendaagse gestalte van het christendom en de maatschappelijke betrokkenheid van de theologie is toegenomen. De vakken (en met name de historische vakken) verbinden theoretische kennis steeds sterker met actuele ontwikkelingen, waardoor de relevantie van de theologie duidelijker voor het voetlicht komt. Het panel vindt dit een goede ontwikkeling. Een ander vlak waarop de opleiding steeds meer tegemoetkomt aan de wensen van studenten is loopbaanoriëntatie. De toekomstige loopbaanperspectieven van afgestudeerde theologen komen inmiddels in een aantal curriculumonderdelen aan de orde. Huidige studenten stellen voor dat de opleiding hierin ook een beroep gaat doen op alumni, die zouden kunnen vertellen over hun eigen ervaringen bij het betreden van de arbeidsmarkt. Dat vindt het panel een goede suggestie.

In de gesprekken heeft het panel in het bijzonder stilgestaan bij het onderzoeksvaardighedenonderwijs. Op dit vlak signaleert het een aantal verbeterpunten, die deels zijn ingegeven door bevindingen van het panel over het methodologische niveau van de eindwerken (zie Standaard 4). Een eerste constatering van het panel is dat de opleiding ervoor heeft gekozen om

de methodologische vorming grotendeels te integreren in de thematische cursussen. Tegen deze aanpak heeft het panel geen bezwaar, maar belangrijk is wel dat studenten het methodenonderwijs ook als zodanig herkennen. Uit de gesprekken en in het studentenhoofdstuk kreeg het panel de indruk dat dat niet altijd het geval is. Het raadt de opleiding daarom aan om te expliciteren welke vaardigheden en methodologische benaderingen waar in het programma aan de orde komen en waarom juist op die plek. Een tweede opmerking van het panel betreft de beslissing om de eerstejaarsvakken *Academische vaardigheden* en *Methoden en technieken 1* geen onderdeel te laten uitmaken van de verkorte variant van de opleiding. De opleiding rekent er naar eigen zeggen op dat studenten die in aanmerking komen voor de verkorte variant doorgaans al over voldoende academische vaardigheden beschikken en bovendien enige methodisch onderwijs hebben genoten. Het panel gaat niet zonder meer akkoord met deze aanname. Zeker voor hbo-instromers is het niet vanzelfsprekend dat zij bekend zijn met de vereisten voor academisch onderzoek. Het panel raadt aan om de inhoud van de verkorte opleidingsvariant vanuit dit oogpunt nog eens kritisch onder de loep te nemen. Een derde aandachtspunt betreft de keuze om in de opleiding vier methodische benaderingen (literair, historisch, hermeneutisch en empirisch) aan bod te laten komen. Het panel deelt de zorg van de opleiding dat deze breedte leidt tot versnippering en oppervlakkige kennis en beheersing van de methoden. De verschillende methoden komen op inleidend niveau aan de orde en de opleiding moedigt studenten niet aan om (één van) de benaderingen te gebruiken in het eindwerkstuk, dat doorgaans het karakter heeft van een literatuurstudie. Om de methodologische kennis op een hoger niveau te brengen, zou de opleiding ervoor kunnen kiezen om studenten zich, na de generieke kennismaking, verder te laten bekwamen in één van de methoden.

Het panel zag bij de opleiding een grote bereidheid om constructief met deze verbeterpunten aan de slag te gaan en heeft dan ook vertrouwen in de uitkomst daarvan. Deze verbeter- en veranderbereidheid blijkt ook uit een reeds gerealiseerde verbetering, namelijk het instellen van de *Werkplaats bachelor eindwerkstuk*. Uit de gesprekken bleek duidelijk dat deze werkplaats studenten structuur en houvast biedt bij het schrijven van hun eindwerkstuk, waardoor zij beter op tempo blijven. Studenten kunnen op dit moment kiezen uit zes verschillende werkplaatsen. De thema's daarvan sluiten aan bij lopend onderzoek van de leerstoelgroepen, die elk verantwoordelijk zijn voor één werkplaats. De begeleidend docent is tevens eerste beoordelaar van het eindwerk. De geschetste opzet acht het panel een verbetering ten opzichte van de eerdere individuele (en vaak meer vrijblijvende) begeleiding. Anderzijds meent het panel op grond van zijn bevindingen over de eindwerken van de bacheloropleiding dat de scriptiewerkplaatsen niet zonder meer garant lijken te staan voor de kwaliteit van de scripties. Het panel is de mening toegedaan dat het groepsproces de individuele begeleiding niet mag verdringen. Onder meer kunnen begeleiders in een vroeg stadium strakker op de inhoud en de methodologie sturen, om de minimale kwaliteit waaraan scripties moeten voldoen te verzekeren.

Curriculum masteropleiding

De driejarige masteropleiding (180 EC) bestaat, zoals aangegeven, uit twee opeenvolgende onderdelen: een theologische specialisatie en een professionele specialisatie. De eerste twee jaar van het programma (120 EC) staan in het teken van theologische specialisatie. Deze krijgt vorm in tien vakken (elk 10 EC) en een scriptie (20 EC, 12.000-24.000 woorden), te schrijven aan het einde van jaar 2. De programma's voor de vier specialisaties (Practical Theology, Systematic Theology, History of Church and Theology en Biblical Exegesis) kennen dezelfde opbouw en overlappen grotendeels. Doelstelling van deze opzet is om studenten niet alleen verder te scholen in de eigen specialisatie, maar ook in de andere theologische disciplines. Het specialisatiespecifieke deel (50 EC) bestaat uit twee seminars, een *specialisation course* op het terrein van de betreffende specialisatie en de scriptie. Daarnaast volgen studenten zes seminars op het vlak van de overige theologische kerndisciplines (60 EC) en een keuzevak (*Philosophy of Religion, Greek and Hebrew of Religious Studies*). Bijlage 3 bevat een schematisch overzicht van het curriculum.

Jaar 3 bestaat uit een professionele specialisatie (60 EC) op het vlak van religie en beleid, geestelijke verzorging, onderwijs (verzorgd door de Radboud Docenten Academie, RDA) of academisch onderzoek. In tegenstelling tot de theologische specialisaties kennen de vier

professionele specialisaties elk een vrijwel geheel eigen programma, bestaande uit vakken van 5 tot 10 EC. De drie beroepsgerichte specialisaties omvatten een stage (15-30 EC), terwijl de specialisatie op het vlak van academisch onderzoek studenten vraagt om een onderzoeksvoorstel (10 EC) en een wetenschappelijk artikel (20 EC) te schrijven.

Het panel heeft waardering voor de opzet en inhoud van het mastercurriculum. Het programma is evenwichtig opgebouwd en biedt studenten veel flexibiliteit in de vorm van keuze- en specialisatiemogelijkheden. De theologische specialisatie verdiept de kennisbasis, terwijl de professionele specialisatie effectief de arbeidsmarktpositie van de student bevordert en concreetiseert. Qua inhoud sluit het curriculum, naar studenten tegenover het panel bevestigden, goed aan op de bacheloropleiding Theologie. Het panel ziet het profiel van de opleiding in het curriculum herkenbaar terug en een geraadpleegde curriculummatrix laat zien dat alle eindtermen voldoende worden afgedekt. Het onderzoek van de staf werkt bovendien aantoonbaar door in de programmaonderdelen, met name in de seminars. Materiaal van twee bestudeerde voorbeeldvakken, *Theological Ethics* (specialisation course van de specialisatie Systematic Theology) en *Church History* (seminar van de specialisatie History of Church and Theology), laat een passende inhoud en niveau zien. Over de bereikte diepgang lieten studenten zich tegenover het panel positief uit. Zij vinden dat het programma persoonlijke groei bevordert en studenten aanmoedigt hun eigen interesses verder uit te diepen. Zij hebben bovendien waardering voor het programmeren van een stage. Deze biedt wat studenten betreft een goede voorbereiding op de latere loopbaan. Dat vakken inspelen op actuele maatschappelijke discussies oogst ook waardering onder studenten.

Het panel heeft specifiek gekeken naar het onderwijs in onderzoeksvaardigheden en de voorbereiding van studenten op de scriptie. Het stelt vast dat de opleiding geen methodenvak programmeert. De reden daarvan is dat het-methodenonderwijs geïntegreerd is in de *specialisation courses* en in de *seminars*. Dat deze organisatie van het methodenonderwijs haar vruchten afwerpt, blijkt uit de kwaliteit van de masterscripties. Over de begeleiding die docenten bieden bij het aanscherpen van onderzoeksvaardigheden, zijn de studenten met wie het panel sprak tevreden. Sommigen opperen dat ze nog diepgaander methodologische scholing willen krijgen. Op het schrijven van de scriptie voelen studenten zich wel voldoende voorbereid. Het panel stelt vast dat er een gezamenlijke, specialisatie-overstijgende scriptiewerkplaats in het programma is opgenomen om studenten structuur te bieden bij het opstarten van het scriptieproces. Deze omvat vier bijeenkomsten, waarin studenten onder begeleiding van een docent hun onderzoekopzet uitwerken. Zij geven elkaar daarbij feedback. Na voltooiing van de scriptieopzet zoeken zij binnen de eigen theologische specialisatie een begeleider die hen bij de concrete uitvoering van het onderzoek en het schrijven van de scriptie begeleidt. Over deze opzet is het panel tevreden.

Een wat het panel betreft opvallende keuze is dat studenten de scriptie, die geldt als eindwerk van de opleiding, al in het tweede jaar van de opleiding schrijven. Alleen studenten die kiezen voor de onderzoeksspecialisatie ronden in het derde jaar opnieuw een onderzoekopdracht af; voor de studenten van de andere specialisaties is het stageverslag de meest substantiële schrijfopdracht. Voor de specialisaties Religion and Policy en Spiritual Care geldt echter dat dit verslag geen academische component omvat. Het panel heeft begrepen dat de faculteit overweegt om studenten van beide genoemde specialisaties een academische paper te laten schrijven als afsluiting van het door beide specialisaties gedeelde derdejaarsseminar *Theological reflection*. Het panel is groot voorstander van het opnemen van een academische schrijfcomponent in jaar 3, onder meer omdat het voor de hand ligt om het niveauverschil tussen de eenjarige en driejarige opleiding tot uitdrukking te brengen. Het panel pleit ervoor om deze component voldoende substantie te geven. Een mogelijkheid daartoe is bijvoorbeeld het samennemen van het seminar *Theological reflection* (5 EC) met de derdejaars keuzeruimte (10 EC).

Instream

De bachelor- en masteropleiding Theologie zijn zeer kleinschalige opleidingen. De jaarlijkse instroom ligt voor beide opleidingen al langere tijd (ver) onder het facultaire streefcijfer van twintig

studenten. Het panel deelt de zorgen van de faculteit over de gerealiseerde instroom. Om het tijt te keren suggereert het om sterker in te zetten op werving en de sterktes van de opleidingen daarbij meer uit te buiten. De opleidingen draaien nu weliswaar mee in de universitaire wervingsprogramma's, die onder meer voorlichtingsbijeenkomsten en proefstudeerdagen omvatten, maar lijken zelf weinig aanvullende activiteiten te ontplooiën. Ook studenten signaleren dit als een gemiste kans.

Voor de bacheloropleiding geldt dat studenten in het studentenhoofdstuk voorstelden om de voorlichting op middelbare scholen te intensiveren, waarbij de relevantie van de studie theologie voor actuele thema's helder wordt gemaakt. Dit vindt het panel een goede suggestie. Het heeft er vertrouwen in dat er een voldoende omvangrijke doelgroep voor de opleiding bestaat. Zoals de opleiding ook zelf signaleert, gaat het daarbij niet langer om aanstaande studenten met een katholieke achtergrond die een kerkelijk ambt nastreven, maar om een brede groep die op zoek is naar een maatschappelijk relevante opleiding die stof tot bezinning geeft. Het panel hoopt dat de opleiding erin zal slagen om deze doelgroep beter te bereiken. Het aangescherpte bachelorprofiel vindt het daartoe alvast een goede eerste stap. Gezien de goede doorstroom van bachelor- naar masteropleiding zou een hogere instroom in de bacheloropleiding potentieel ook voor de masteropleiding goed nieuws zijn.

Een specifiek aandachtspunt voor de masteropleiding is dat een deel van de potentiële studenten zich naar indruk van de opleiding laat afschrikken door de lange opleidingsduur. Met ingang van het academisch jaar 2018-2019 heeft de faculteit daarom een eenjarige theologische specialisatie toegevoegd aan de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. Tegelijkertijd ontstond daarmee concurrentie met de driejarige opleiding Theologie. Het was op het moment van de visitatie nog te vroeg om het effect daarvan te kunnen inschatten. Studenten van de driejarige opleiding met wie het panel sprak benadrukten sterk de aantrekkingskracht en meerwaarde van de driejarige opleiding, die meer verdieping en persoonlijke groei mogelijk maakt. Toch is het studentenaantal binnen die opleiding wel afgenomen. Het management lichtte toe dat een aantal (met name internationale) studenten met studievertraging gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid om over te stappen naar de eenjarige opleiding. De verhouding tussen de eenjarige specialisatie en de driejarige opleiding vraagt naar oordeel van het panel in de komende periode om zorgvuldige monitoring, waarbij de instelling met het oog op de arbeidsmarkt erop let dat er geen verwarring ontstaat over het soort afgestudeerde theologen dat beide masteropleidingen aan het eind van het traject afleveren.

De studentenpopulatie van de bachelor- en masteropleidingen Theologie is divers samengesteld, onder meer wat betreft levensbeschouwelijke achtergrond en leeftijd. Ook de vooropleiding die studenten genoten hebben, loopt sterk uiteen. Verschillende bachelor- en masterstudenten hebben al eerder een (hbo- of wo-)opleiding afgerond en kiezen daarom voor de 'verkorte' twejarige bacheloropleiding of stromen in de masteropleiding in via een premasterprogramma (30 of 60 EC, afhankelijk van de vooropleiding van de student). Een relatief groot deel van de studenten volgt de opleidingen in deeltijd, vaak omdat zij ernaast werken of een gezin hebben. Uit de documentatie en gesprekken kreeg het panel de indruk dat de toelating van studenten per individueel geval bekeken en geregeld wordt. Gezien de omvang van de instroom vindt het panel dit begrijpelijk. Tegelijk beklemtoont het panel met betrekking tot de toelating het belang van het toepassen van heldere criteria, die zo objectief mogelijk zijn vastgelegd en ook gecommuniceerd worden.

Leeromgeving

De FTR wil studenten, in lijn met de algemene onderwijsvisie van de Radboud Universiteit, opleiden tot kritische intellectuelen die maatschappelijke vraagstellingen kunnen analyseren vanuit een filosofisch, theologisch dan wel religiewetenschappelijk perspectief. Dit vraagt volgens het zelfevaluatie-rapport om een leeromgeving waarin studenten niet alleen kennis verwerven, maar ook van en met elkaar leren. Het panel onderschrijft sterk de waarde van het 'samen leren' van studenten, zeker binnen opleidingen met een diverse studentenpopulatie. Wel zou het wat het

panel betreft wenselijk zijn dit 'dialogisch leren' nader te expliciteren, theoretiseren en onderbouwen vanuit de bestaande onderwijskundige literatuur.

In de gesprekken hoorde het panel goede voorbeelden van hoe het onderwijs in de praktijk inspeelt op en gebruik maakt van de diversiteit van de studentenpopulatie. Studenten gaven onder meer aan dat de opleidingen veel gelegenheid bieden tot groepsdiscussies. Docenten moedigen hen aan om het gesprek met elkaar aan te gaan en studenten voelen zich veilig genoeg om een eigen standpunt in te nemen en te verdedigen. Voor elk standpunt is ruimte en elk geloof mag er zijn, aldus studenten. De bestaande diversiteit ervaren zowel studenten als docenten hoofdzakelijk als verrijkend. Studenten maken kennis met andere perspectieven en leren daarvoor begrip op te brengen. Bovendien betekenen de verschillende binnen de groep voorkomende niveaus van kennis en ervaring dat studenten elkaar kunnen helpen. Desalniettemin vinden (met name) bachelorstudenten het ook weleens lastig dat er binnen de groep grote verschillen zijn qua voorkennis, leeftijd en levenservaring. Studenten die net van de middelbare school komen voelen zich soms wat geïntimideerd door oudere medestudenten met uitgesproken standpunten. Studenten lieten echter ook weten dat docenten hier doorgaans goed mee omgaan en jongere studenten in discussies weten te betrekken.

Zowel de bachelor- als de masteropleiding hanteren drie werkvormen: hoorcolleges, werkcolleges en practica. In de masteropleiding worden deze werkvormen gecombineerd in een seminar. In hoorcolleges reiken docenten volgens de zelfevaluatierapporten reproduceerbare kennis aan, in werkcolleges gaan studenten zelf met de stof aan de slag en in practica leren studenten bepaalde vaardigheden. In de praktijk is er vaak geen strikt onderscheid tussen de verschillende werkvormen. Uit de gesprekken bleek dat hoorcolleges vanwege de vaak (erg) kleine groepen *de facto* niet veel verschillen van interactieve werkcolleges; ook in hoorcolleges is er ruimte voor vragen en eigen inbreng van studenten. Wat het panel betreft kunnen de opleidingen overwegen om deze praktijk te formaliseren door op papier minder vaak voor de hoorcollegevorm te kiezen. De opleidingen lijken er nu van uit te gaan dat bijvoorbeeld een inleiding in bepaalde materie het best als hoorcollege kan worden aangeboden, maar wat het panel betreft is dat niet evident. De bacheloropleiding is, tot tevredenheid van het panel, van plan om nog eens kritisch naar de gehanteerde werkvormen te kijken, met name voor wat betreft het tweede jaar waarin relatief veel hoorcolleges voorkomen. Een goed facultair voornemen is om meer aandacht te besteden aan onderwijsinnovatie, en meer specifiek aan de inzet van ICT in het onderwijs. Op dit vlak zijn onlangs professionaliseringsbijeenkomsten voor stafleden georganiseerd. Docenten die bijvoorbeeld een kennisclip in hun vak willen opnemen ontvangen daartoe ondersteuning. Het panel moedigt aan dat meer vakken gebruik gaan maken van nieuwe onderwijsmethoden. Een uitgesproken sterk punt is dat de opleidingen een veelzijdig en interessant aanbod van extra-curriculaire onderwijsactiviteiten kennen, waaronder binnen- en buitenlandse excursies. Uit de gesprekken bleek dat studenten deze activiteiten erg waarderen en vinden dat ze bijdragen aan de groepsvorming. Het panel adviseert de opleiding uitdrukkelijker naar buiten te komen met deze sterkte van haar opleidingen in de theologie met het oog op het rekruteren van studenten, zowel binnen de RU als breder nationaal en internationaal.

Als gevolg van het kleine aantal studenten kennen beide opleidingen in de theologie een persoonlijke cultuur. Er is sprake van hechte onderlinge banden tussen studenten en het contact met docenten omschrijven studenten als laagdrempelig. Deze onderlinge interactie wordt versterkt door de huisvesting van de opleidingen, met een gezamenlijke koffiehok als centraal ontmoetingspunt. Zowel studenten als docenten met wie het panel sprak noemden de kleinschaligheid van de opleidingen als een aantrekkelijk aspect. Tegelijkertijd constateert het panel dat kleinschaligheid de opleidingen ook kwetsbaar maakt, niet alleen in financiële termen. Het kan bijvoorbeeld bezwaarlijk zijn dat studenten steeds met dezelfde docenten te maken krijgen, in de vakken en vervolgens ook in het scriptietraject. Voorkennis over studenten maakt het voor docenten mogelijk om lastiger om de noodzakelijke objectiviteit te betrachten. Hoewel docenten dit risico naar eigen zeggen onderkennen, vindt het panel dit toch een belangrijk aandachtspunt waar men op alle niveaus blijvend scherp op moet zijn.

Het panel stelt vast dat de opleidingen proberen om voldoende kritische massa in de vakken te bewerkstelligen. Mede om deze reden volgen voltijd- en deeltijdstudenten dezelfde colleges en participeren premasterstudenten in de reguliere bachelorvakken. Voor de bacheloropleiding geldt dat deze een (aanzienlijk) aantal onderdelen deelt met andere bacheloropleidingen van de FRT (filosofie, religiewetenschappen). De masteropleiding overlapt deels met de eenjarige specialisatie Theology binnen de masteropleiding Religiewetenschappen (zie boven). Het samenvoegen van groepen kan echter niet voorkomen dat colleges toch vaak erg kleinschalig zijn, met name in de latere leerjaren. In het eerste jaar van de bacheloropleiding zijn groepsgroottes van 15-20 studenten nog gebruikelijk, maar later in de opleiding neemt dat af tot gemiddeldes van 3-7 studenten. In de specialisatievakken in de masteropleiding is één-op-één onderwijs, naar het panel begreep, geen uitzondering. Studenten werken daar intensief samen met een begeleidend docent. Een positief effect van deze kleinschalige lesvorm is dat studenten zich niet achter elkaar kunnen verschuilen. Zij worden gedwongen om zich goed voor te bereiden op colleges en daar actief mee te doen. De keerzijde is echter dat te kleine werkvormen productieve discussies en het 'leren van en met andere studenten' bij voorbaat uitsluiten. Het bereiken van voldoende kritische massa is daarom wat het panel betreft een blijvend aandachtspunt.

Studeerbaarheid en studiebegeleiding

Studenten met wie het panel sprak vinden de beide opleidingen voldoende studeerbaar. Zij bevestigden dat het mogelijk is om de opleidingen in de daarvoor staande tijd af te ronden. De opleidingen leggen de lat volgens studenten hoog, maar het niveau is wel haalbaar. Toch studeren studenten in de praktijk vrijwel nooit nominaal af. Dit is, naar het panel vaststelt, vaak bewust: studenten vinden dat er meer uit de opleiding te halen valt door deze over een langere periode uit te smeren. Ook trekken de opleidingen relatief veel studenten die de opleiding als tweede studie volgen of naast de studie werken. Gunstig is dat studenten die aan de opleidingen beginnen deze vaak ook afmaken, ondanks de studievertraging die zij doorgaans oplopen.

De bacheloropleiding liet het panel weten dat zij in de afgelopen periode een aantal potentieel rendementsverhogende maatregelen genomen heeft, zoals de invoering van een bindend studieadvies (BSA), het uitbreiden van contacturen, de introductie van de scriptiewerkplaats en de vergroting van de major ten koste van de minor. Dit vindt het panel stuk voor stuk welkome maatregelen, die hun nut in de praktijk echter nog zullen moeten uitwijzen. Van een andere maatregel, bedoeld om studenten die in deeltijd studeren beter te faciliteren, is het panel minder overtuigd. Uit de gesprekken bleek dat het bacheloronderwijs vanaf studiejaar 2019-2020 zoveel mogelijk op twee vaste, aaneengesloten dagen geroosterd wordt. Niet alle studenten vinden dat echter prettig. De vaste onderwijsdagen zijn volgens studenten intensief en bieden weinig ruimte voor voorbereiding. Voltijdstudenten zouden naar eigen zeggen liever willen dat de contacturen gelijkmatiger over de week verdeeld worden. Wat het panel betreft zou de opleiding (tenminste) kunnen overwegen om een extra dag tussen de twee onderwijsdagen in te bouwen. Na afloop van de visitatie heeft het panel met instemming vernomen dat de opleiding inderdaad per 2020-2021 van deze aaneengesloten roostering afstapt.

De geboden studiebegeleiding vinden bachelor- en masterstudenten die het panel sprak voldoende intensief. Zij stellen dat docenten van individuele vakken doorgaans erg bereidwillig zijn om met studenten mee te denken en waar nodig individueel extra uitleg geven. Ook de studieadviseur beschreven studenten als zeer behulpzaam. Een recente verandering in de bacheloropleiding is de afschaffing van het docentmentoraat, dat studenten als te vrijblijvend ervoeren, ten gunste van een (facultair) studenttutoraat. Dit tutoraat behelst twaalf verplichte bijeenkomsten in bachelorjaar 1, waarin twee ouderejaarsstudenten vragen rondom studievoortgang en motivatie en inhoudelijke kwesties met betrekking tot de lesstof met eerstejaarsstudenten doornemen. Volgens het studentenhoofdstuk vinden niet alle bachelorstudenten het studenttutoraat in de huidige vorm effectief. Sommige studenten denken dat zij meer baat hadden gehad bij een individuele student-buddy. Het panel gaat er van uit dat de bacheloropleiding de ervaringen rond het nieuwe studenttutoraat monitort en indien nodig aanpassingen verricht.

Internationalisering

Internationalisering is een speerpunt van de RU en ook de FTR onderkent naar eigen zeggen het belang van dit thema. Onderdeel van het FTR-internationaliseringsbeleid is dat de opleidingen de mobiliteit van studenten willen verhogen, met als overkoepelende facultaire doelstelling dat tenminste de helft van de studenten studieonderdelen ter waarde van minstens 15 EC in het buitenland behalen. De bacheloropleiding bevat daartoe een *mobility window* (30 EC) dat studenten desgewenst (deels) kunnen invullen met een buitenlandverblijf. Daarnaast maakt de opleiding ook kortere buitenlandverblijven mogelijk, bijvoorbeeld als onderdeel van de eigen FTR-minor 'Randen van Europa'. Om studenten voor te bereiden op een buitenlandverblijf en op de Engelstalige masteropleiding is een deel van het bacheloronderwijs Engelstalig. Het panel heeft begrepen dat studeren in het buitenland onder bachelorstudenten vooralsnog niet populair is, mede omdat velen van hen werk- en gezinsverplichtingen hebben naast de studie. De masteropleiding biedt studenten als onderdeel van de onderzoeksspecialisatie in het derde jaar gelegenheid tot studeren in het buitenland, maar ook hier lijkt de uitgaande mobiliteit (om genoemde reden) beperkt. De bovengenoemde facultaire doelstelling is vooralsnog nooit gehaald, zo liet het management weten. Studenten die een buitenlandverblijf in het studieprogramma hebben opgenomen, zijn daarover wel te spreken. Ook de ondersteuning die zij bij het regelen daarvan kregen van het International Office van de FTR beoordelen zij als erg goed, zo bleek uit de gesprekken. Naast het bevorderen van buitenlandverblijven heeft de FTR ingezet op het aantrekken van buitenlandse studenten om zo de toekomstbestendigheid van de opleidingen te verhogen. De masteropleiding Theologie is met dit doel grotendeels Engelstalig geworden (al kunnen studenten de beroepsgerichte specialisaties uit jaar 3 alleen in het Nederlands volgen). Om de beoordelingspraktijk te stroomlijnen zijn criteria voor schriftelijke werkstukken en checklists voor presentaties ontwikkeld en wordt gewerkt met antwoordmodellen. De toetsprogramma's van de bachelor- en masteropleiding zien er wat het panel betreft degelijk uit: alle eindtermen worden op het beoogde niveau getoetst. De meeste vakken maken bovendien gebruik van meerdere toetsmomenten en -vormen. De ingezette toetsvormen (schriftelijke tentamens, schriftelijke opdrachten, mondelinge presentaties, papers en werkstukken) zijn wat het panel betreft functioneel en in lijn met de vakspecifieke leerdoelen, al adviseert het panel beide opleidingen na te denken over meer diversiteit. De bacheloropleiding programmeert opvallend veel schriftelijke tentamens, terwijl vanuit onderwijskundig oogpunt bekend is dat deze niet zeer doelmatig zijn in het laten beklijven van kennis. Zeker in jaar 1 en 2 zouden essays en papers vaker kunnen worden ingezet, ter voorbereiding op het bachelorwerkstuk. Bovendien is in een kleinschalige opleiding volop ruimte om te experimenteren met alternatieve toetsvormen, zoals het aanleggen van een portfolio door studenten. In de theologische specialisaties van de masteropleiding zijn papers de dominante toetsvorm. Ook in deze opleiding is er volgens het panel ruimte voor alternatieve toetsvormen waarmee studenten hun voordeel kunnen doen voor het ontwikkelen van kennis en zelfstandige reflectie.

Hoewel het panel concludeert dat de basis van de toetsing sinds de facultaire verbetering steviger staat, kunnen naar zijn oordeel in de uitwerking ervan verdere verbeteringen gerealiseerd worden. Bestudeerde voorbeeldtoetsen, met name op bachelorniveau, voldoen nog niet allemaal geheel aan de eisen van validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en bruikbaarheid. Vraagstellingen zijn niet allemaal volgens de regels der kunst geformuleerd en antwoordmodellen zijn hier en daar wat slordig of ontbreken. Wat het panel betreft pleit dit ervoor om nog sterker in te zetten op deskundigheidsbevordering van docenten, bijvoorbeeld door het stimuleren van SKO-certificering of door het organiseren van vorming onder leiding van een onderwijskundige met het oog op de ontwikkeling van een stevige toetspraktijk. Om examinatoren van elkaar te laten leren en elkaar scherp te laten houden, beveelt het panel de faculteit aan om een collegiale toetsing van ontwerptoetsen verplicht te stellen.

In evaluaties beoordelen studenten van de opleidingen de kwaliteit van de toetsing als goed. Ook tegenover het panel lieten studenten zich hoofdzakelijk positief uit over toetsprocedures en inhoud en niveau van toetsen. In de kleinschalige colleges gaat er in hun ervaring voldoende aandacht uit naar mondelinge individuele feedback. Wel gaven bachelorstudenten aan dat zij, in voorbereiding

op het eindwerkstuk, graag vaker feedback op schrijfvaardigheid zouden krijgen. Zij constateren dat docentfeedback zich met name toespitst op de inhoud. Ook masterstudenten lieten in het studentenhoofdstuk weten dat meer verbetergerichte schriftelijke feedback welkom zou zijn. Het panel raadt de opleidingen aan om deze suggesties nader te onderzoeken.

Beoordeling eindwerken

Tijdens de visitatie heeft het panel met de examencommissie, met docenten en (apart) met scriptiebegeleiders, gesproken over de begeleiding- en beoordelingsprocedure die de opleidingen hanteren voor eindwerken. Voor de bacheloropleiding geldt dat de begeleiding van het bachelorwerkstuk vorm krijgt in de context van de scriptiewerkplaats. De begeleidende docent van de werkplaats treedt op als begeleider en eerste beoordelaar. Nadat de student een eindversie van het werkstuk heeft ingeleverd bij de opleidingscoördinator wijst deze een begeleider van een van de andere vijf werkplaatsen aan als tweede beoordelaar. Eerste en tweede beoordelaar ontvangen het werkstuk van de opleidingscoördinator en vullen onafhankelijk van elkaar een beoordelingsformulier in. Contact over de scriptiebeoordeling wordt bewust vermeden. Vervolgens stelt de opleidingscoördinator op basis van het gemiddelde van de twee cijfers per beoordelingscategorie een eindcijfer vast. Indien het verschil in de beoordelingen groter is dan 1,5 punt wijst de coördinator een derde beoordelaar aan. Het eindcijfer is in dat geval het mathematisch gemiddelde van de drie beoordelingen, tenzij twee van de drie beoordelaars op een onvoldoende uitkomen. In dat laatste geval kan het eindcijfer geen voldoende zijn.

Op basis van conclusies ten aanzien van de bestudeerde steekproef van 17 bacheloreindwerkstukken (alle gerealiseerde eindwerken uit de periode 2015-2020), signaleert het panel een aantal tekortkomingen ten aanzien van de kwaliteit van de beoordeling. Deze hebben zowel betrekking op de procedure als op de inhoud. Een belangrijke observatie is dat het oordeel van het panel over de bestudeerde scriptie in een substantieel aantal gevallen niet overeenkomt met dat van de beoordelaars, waarbij het panel meestal lager en in sommige gevallen ook hoger beoordeelt. In drie gevallen, alle daterend uit studiejaar 2016-2017, komt het panel uit op een onvoldoende, waar de opleiding een lage voldoende (6, 6.5) als eindcijfer gaf. De onderbouwing van de beoordelingen in de bestudeerde beoordelingsformulieren vindt het panel niet altijd even inzichtelijk. De gegeven kwalitatieve toelichtingen zijn meestal erg summier, zeker als het gaat om zwakke punten in de scriptie. Geregeld strookt de toelichting bovendien niet met de op criteria toegekende cijfers, in de zin dat die cijfers hoger liggen dan het commentaar laat vermoeden. In enkele gevallen trof het panel zeer hoge deelcijfers (tien) aan die niet gerechtvaardigd leken. De weging van de criteria was het panel niet geheel duidelijk. Ook stelt het vast dat een belangrijk aspect als de gehanteerde methode onderdeel is van een breder criterium, waardoor zwaktes op dit vlak niet altijd voldoende tot uitdrukking komen in de beoordeling. Zelfs wanneer een methodensectie geheel ontbreekt in de scriptie kunnen studenten op dit onderdeel een voldoende cijfer behalen. Het panel constateert bovendien dat het gemeenschappelijke eindcijfer geen onderbouwing krijgt.

Om de kwaliteit van de beoordeling in de bacheloropleiding te verhogen, stelt het panel voor om een aantal procedurele aanpassingen te doen. Zo ligt het voor de hand dat de eerste beoordelaar het werk officieel moet goedkeuren voordat het naar een tweede lezer gaat. Het mathematisch middelen per beoordelingscategorie van beoordelingen door verschillende beoordelaars vindt het panel niet zonder meer een goed idee. Bij het middelen van onvoldoende en voldoende beoordelingen van twee beoordelaars kan er alsnog een voldoende uit de bus rollen, waarmee men in feite geen recht doet aan het afgegeven signaal van een onvoldoende beoordeling. De bijgestuurde procedure kan bovendien voorzien in een verplichte onderbouwing van het gezamenlijke eindcijfer. Dat de twee beoordelaars eerst onafhankelijk van elkaar een eindcijfer toekennen aan de scriptie bevordert de objectiviteit van de beoordeling. Dat de opleiding er echter bewust voor kiest om elk overleg tussen eerste en tweede beoordelaar ook in de eindfase van de beoordeling te vermijden, schiet wat het panel betreft zijn doel voorbij. Het eindcijfer dient immers aan de hand van een gemeenschappelijke onderbouwing door de twee lezers inzichtelijk gemaakt te worden voor de student en voor externe beoordelaars. Bij lage (6) en hoge (>9) voldoende

moet volgens het panel standaard een derde beoordelaar worden ingezet, zeker in de komende periode waarin de opleiding haar eigen inhoudelijke beoordelingsstandaard opnieuw tegen het licht zal moeten houden. Ter bevordering van de consistentie van beoordelingen raadt het panel de opleiding aan kalibratiesessies te organiseren. Deze helpen de beoordelaars om gezamenlijk tot een gouden beoordelingsstandaard te komen. Scriptiebeoordelaars gaven in een gesprek met het panel aan dat ook zij van mening zijn dat docenten vaker met elkaar in gesprek moeten gaan over de inhoud van de beoordeling. Tot slot stelt het panel voor om de titel van het invulveld voor kwalitatieve feedback op het beoordelingsformulier te wijzigen van 'commentaar' in 'toelichting'. Dat nodigt naar oordeel van het panel meer uit tot een evenwichtige, constructieve onderbouwing.

De beoordelingsprocedure in de masteropleiding is in de afgelopen periode aangescherpt doordat de examencommissie niet alleen de eerste maar ook de tweede beoordelaar aanwijst. Als tweede beoordelaar kiest zij altijd een staf lid uit een andere kernleerstoel dan die waartoe de eerste beoordelaar behoort. Daarnaast treedt de voorzitter van de examencommissie op als vaste beoordelaar, die controleert of de scriptie voldoet aan de formele vereisten. De eerste en tweede beoordelaar vullen onafhankelijk van elkaar een beoordelingsformulier in en leveren dit in bij de vaste beoordelaar. Wanneer het verschil tussen de beoordelingen groter is dan 1,5 punt wijst de vaste beoordelaar een derde beoordelaar aan. Indien de scriptie naar oordeel van alle examinatoren van voldoende niveau is, wordt de student toegelaten tot de mondelinge verdediging van de scriptie ten overstaan van de eerste en tweede beoordelaar. Het eindcijfer komt tot stand door het cijfer van de mondelinge verdediging (20%) te middelen met het gemiddelde cijfer van de twee of drie beoordelingen (80%). Ten aanzien van de masteropleiding concludeert het panel dat het eindcijfer van de scriptie zorgvuldig tot stand komt. Op een aantal cruciale vlakken is de beoordelingsprocedure van de masterscriptie beter ingericht dan die van het bachelorwerkstuk. Ook vindt het panel de beoordelingen die het heeft aangetroffen op de beoordelingsformulieren van de geselecteerde scripties over het algemeen voldoende inzichtelijk, al is de toelichting niet steeds diepgaand. Net als voor de bacheloropleiding raadt het panel ook hier aan om het gemeenschappelijke eindcijfer inhoudelijk te onderbouwen. In de toegekende beoordelingen kan het panel zich in grote lijnen vinden. Van uitschieters naar beneden is in deze opleiding geen sprake.

Examencommissie

Het panel heeft begrepen dat de examencommissie ten tijde van de vorige visitatie (2013) nog niet systematisch invulling gaf aan haar wettelijke taken op het vlak van kwaliteitsborging van toetsing en gerealiseerd niveau. Inmiddels heeft de examencommissie haar werkzaamheden op het vlak van het toetsen van examens en tentamens sterk geïntensiveerd. De hierbij gevolgde procedure vindt het panel adequaat. Ieder semester selecteert de examencommissie willekeurig vier tot zes cursussen waarvan zij het toetsdossier (cursushandleiding, toets, antwoordmodel en enkele producten van studenten) bekijkt. Het resultaat van deze kwaliteitscheck rapporteert de examencommissie met behulp van een gestandaardiseerd beoordelingsformat aan de betrokken docent en de kernleerstoelhouder. Bij geconstateerde gebreken treedt de kernleerstoelhouder in overleg met de docent in kwestie. Het panel heeft begrepen dat de examencommissie in de voorbije periode geen grote inhoudelijke problemen rond de toetskwaliteit heeft vastgesteld. Geplaatste kritische kanttekeningen hadden met name betrekking op procedurele zaken, al gaf de examencommissie in een gesprek met het panel wel aan dat zij de door het panel gesignaleerde tekortkomingen rond de validiteit en betrouwbaarheid van toetsen herkent. Daarom beveelt het panel aan de inhoudelijke check van toetsen nog te verscherpen en zo bij te dragen aan de deskundigheidsbevordering van docenten op het vlak van toetsing. Ook raadt het panel aan dat de examencommissie in haar jaarverslag over de bevindingen rapporteert en systematisch opvolgt of geplaatste kanttekeningen tot verbeteringen hebben geleid. Dat neemt echter niet weg dat het panel tevreden is over de inzet die de examencommissie toont op het vlak van het borgen van de kwaliteit van toetsen.

Een belangrijk gespreksonderwerp tijdens de visitatie was de borging van het gerealiseerde eindniveau. In de mate waarin de examencommissie uitwerking geeft aan haar taken op dit vlak

bestaat er een verschil tussen de bachelor- en de masteropleiding. Het panel constateert dat de examencommissie op dit moment geen noemenswaardige rol speelt in het controleren van de kwaliteit van bacheloreindwerken. De examencommissie verzekert zich niet zelfstandig, bijvoorbeeld op basis van een periodieke steekproef, van het gerealiseerde niveau, maar beperkt zich tot een informele toetsing op basis van gesprekken met de opleidingscoördinator. Voor de masteropleiding geldt, zoals aangegeven, dat de voorzitter van de examencommissie optreedt als vaste beoordelaar en als zodanig een procedurele check verricht. Daarnaast voert de voorzitter, zoals hij in een gesprek met het panel aangaf, incidenteel een controle uit op de gerealiseerde kwaliteit door een aantal scripties inhoudelijk tegen het licht te houden. Deze werkwijze is echter niet structureel verankerd in een procedure, waardoor de toepassing ervan feitelijk afhangt van de persoonlijke inzet van de voorzitter van de examencommissie.

De geschetste werkwijze vindt het panel met name voor de bacheloropleiding ontoereikend. Voor deze opleiding geldt dat de examencommissie het panel niet goed heeft kunnen uitleggen waarom borgingsactiviteiten rond het gerealiseerde niveau tot op heden hebben ontbroken. Een belangrijke wettelijke taak van de examencommissie blijft schijnbaar zonder aanwijsbare reden onvervuld. Een nadelig gevolg daarvan is dat bestaande inconsistenties in de scriptiebeoordelingspraktijk in de afgelopen jaren niet aan het licht gekomen zijn. Wat het panel betreft voldoet de bacheloropleiding op dit moment niet aan een belangrijk voorwaardelijk aspect uit het beoordelingskader. Voor de masteropleiding zijn de bezwaren van het panel minder zwaarwegend, al constateert het ook hier dat de werkwijze voor het borgen van het gerealiseerde niveau consistent en doelmatiger kan worden ingericht, en dus onderdeel moet worden van een procedure. Het panel raadt de examencommissie in algemene zin aan om zich sterker én op systematische wijze op de inhoud van eindwerken te richten. Dat kan onder meer door steeds meerdere leden te betrekken bij de kwaliteitsborging, de uitkomsten systematisch terug te koppelen aan betrokkenen en te rapporteren in het jaarverslag, en gesuggereerde verbeteringen op te volgen. Een bijkomend advies aan de examencommissie is om zich er periodiek van te vergewissen dat alle eindtermen daadwerkelijk op het juiste niveau aan bod komen in het onderwijsprogramma. De examencommissie moet per opleiding kunnen garanderen dat studenten, ongeacht hun individuele studieprogramma, dezelfde eindtermen realiseren.

Uit de gesprekken maakt het panel op dat de opleidingen, en met name de bacheloropleiding, zich bewust zijn van de tekortkomingen op het vlak van de kwaliteitsborging van het gerealiseerde niveau. Het management gaf aan dat het wil stimuleren dat de examencommissie haar verantwoordelijkheid op dit vlak nog ernstiger neemt. Ook is het management van plan de opdracht van de examencommissie te faciliteren, onder meer door te zorgen voor de nodige opleiding van voorzitter en leden van de commissie. Dat vindt het panel een positief signaal dat vertrouwen geeft in de bereidheid en het vermogen van de opleidingen om op korte termijn verbeteringen te realiseren.

Overwegingen

Het panel is van oordeel dat beide opleidingen adequate uitgangspunten voor de toetsing kennen, die gericht zijn op het bevorderen van de betrouwbaarheid, de validiteit, de bruikbaarheid en de transparantie van toetsing. De gekozen toetsvormen zijn grotendeels passend en sluiten aan bij de te toetsen leerdoelen. De meeste vakken kennen bovendien meer dan één toetsmoment en de beoordeling geschiedt aan de hand van antwoordmodellen en checklists. Wel suggereren bestudeerde voorbeeldtoetsen uit de bacheloropleiding dat er dat er in de praktische uitwerking van principes van validiteit en betrouwbaarheid nog verdere verbetering mogelijk is. Het panel raadt daarom aan om de nu nog wat vrijblijvend opgezette intercollegiale toetsing te verstevigen en als docententeam – bij voorkeur onder begeleiding van een toetsdeskundige – vaker te bespreken wat men van een goede toets verwacht.

Waar de beoordeling van eindwerken in de masteropleiding betrekkelijk goed lijkt te verlopen, ziet het panel voor de bacheloropleiding verbetermogelijkheden. Het panel trof inconsistenties aan in de beoordeling van bachelorwerkstukken en is van mening dat drie eindwerken uit de bestudeerde

steekproef ten onrechte met een voldoende zijn beoordeeld. De inzichtelijkheid van de beoordeling van bachelorwerkstukken liet vaak te wensen over. Volgens het panel pleit dit voor aanpassing van de beoordelingsprocedure en intensivering van de dialoog over scriptiebeoordeling, bijvoorbeeld door het periodiek organiseren van kalibratiesessies. De in de masteropleiding gevolgde procedure kan wat het panel betreft in grote lijnen als voorbeeld dienen voor de bacheloropleiding. Op het punt van de onderbouwing van het eindcijfer kan de procedure evenwel aan effect winnen door de beide beoordelaars een gezamenlijke onderbouwing te laten opstellen, wat het panel ook ten zeerste aanbeveelt voor de bacheloropleiding.

De gezamenlijke examencommissie maakt, naar het panel vaststelt, ernstig werk van de borging van de toetskwaliteit van de afzonderlijke cursussen. Per semester beoordeelt de examencommissie een substantiële selectie van toetsdossiers. Eenzelfde consistente, consciëntieuze aanpak bestaat nog niet voor de kwaliteitsborging van het gerealiseerde niveau. Voor de bacheloropleiding ontbreken activiteiten rond het borgen van de scriptiekwaliteit vrijwel geheel, waarmee de opleiding op een belangrijk voorwaardelijk aspect in gebreke blijft. Voor de masteropleiding geldt dat er sprake is van een zekere kwaliteitsborging van de eindwerken, maar dat deze systematischer kan worden vormgegeven.

Het panel vindt op grond van de observaties over de tekortkomingen in de beoordeling van bacheloreindwerken en de ontbrekende kwaliteitsborging van eindwerken dat de bacheloropleiding voornog niet voldoet aan de criteria voor een positief oordeel op Standaard 3. Voorwaarden die de opleiding wat het panel betreft binnen twee jaar moet realiseren om alsnog een positief oordeel op deze Standaard te kunnen ontvangen zijn het herzien van de scriptiebeoordelingsprocedure en het ontwikkelen van een adequate borgingsprocedure voor de bacheloreindwerken. Hoewel de bacheloropleiding nog belangrijke stappen te zetten heeft, vertrouwt het panel er op grond van de gesprekken met betrokkenen op dat de opleiding goede en snelle voortgang zal boeken. Voor de masteropleiding wegen gesignaleerde positieve punten zwaarder dan de verbeterpunten. Het panel spreekt hier een positief eindoordeel uit over de kwaliteit van de toetsing.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoet ten dele'.

Masteropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'voldoet'.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Bevindingen

Eindwerken

Voorafgaand aan het visitatiebezoek heeft het panel alle eindwerken bekeken die studenten van de bacheloropleiding Theologie in de periode 2015-2020 hebben afgerond. In totaal gaat het om zeventien bachelorwerkstukken. Ten aanzien van deze eindwerken stelt het panel voorop dat veel studenten originele en interessante onderwerpen behandelen, die dankzij de thematische indeling van de scriptiewerkplaatsen bovendien aansluiten bij lopend onderzoek van de kernleerstoelen. De hoogst beoordeelde werken zijn volwassen academische studies met scherp omschreven vraagstellingen waarin studenten duidelijk positie kiezen in een bredere discussie en mogelijkheden tot vervolgonderzoek signaleren. Als geheel brengt de bestudeerde selectie van eindwerken echter ook een aantal verbeterpunten aan het licht. Zo zijn veel van de bachelorwerkstukken wat het panel betreft gebaat bij meer kritische reflectie. In bepaalde gevallen getuigen studenten van een eenzijdige blik of een zekere vooringenomenheid die in een academische verhandeling niet past. Vaak lijken de gekozen onderwerpen (te) hoog gegrepen voor een bacheloreindwerk. Studenten lopen daardoor begrijpelijkerwijs tegen problemen aan, bijvoorbeeld omdat zij niet in staat zijn om publicaties van de bestudeerde auteurs in de brontaal te lezen en evenmin toegang hebben tot belangrijke vakliteratuur in de diverse wetenschappelijke forumtalen. Lang niet altijd bevatten de werkstukken een heldere *status quaestionis* en vaak ontbreekt een gedegen onderbouwing en

operationalisering van de gekozen methode, van gebruikte concepten en van achterliggende theorie.

In een meerderheid van de gevallen acht het panel de geconstateerde tekortkomingen overkomelijk. Veertien van de zeventien eindwerken tonen zijns inziens afdoende aan dat het vereiste bachelorniveau behaald wordt. In drie gevallen is dat wat het panel betreft echter niet het geval. Het panel acht het aantal onterecht als voldoende beoordeelde scripties zodanig substantieel dat consequenties voor de beoordeling van Standaard 4 niet kunnen uitblijven. Wat het panel betreft zal de opleiding de genoemde bevindingen moeten opvatten als een signaal dat de voorbereiding van studenten op de scriptie verbeterd kan worden. Het raadt aan om het onderwijs in onderzoeksvaardigheden binnen de opleiding te verstevigen en studenten voorafgaand aan het eindwerk vaker te laten oefenen met het uitvoeren van en het rapporteren over kleinschalig academisch onderzoek. Verder dringt het panel erop aan meer aandacht te schenken aan het reflecteren op en het verantwoorden van het gebruik van methoden van onderzoek in de scriptie. Ten slotte pleit het panel ervoor om de individuele begeleiding – zelfs in het kader van de scriptiewerkplaatsen – aan te scherpen, om te voorkomen dat studenten te ambitieuze onderwerpen en benaderingen kiezen. Het panel heeft er vertrouwen in dat de opleiding door inachtneming van deze suggesties snel verbetering kan realiseren.

Voor de masteropleiding heeft het panel vijftien scripties uit de periode 2015-2020 bestudeerd. In de inhoud en het niveau van deze stukken kan het panel zich over de volle linie vinden: de scriptiekwaliteit varieert van (ruim) voldoende tot zeer goed. Studenten snijden relevante kwesties aan die aansluiten bij lopend onderzoek van de FTR. Een methodisch bewustzijn en methodisch verantwoorde werkwijze zijn in de eindwerken duidelijk zichtbaar. Studenten geven er blijk van dat zij in staat zijn kritisch na te denken en op zelfstandige wijze een bepaalde theologische of religieuze problematiek uit te diepen. Incidenteel leiden scriptieonderzoeken, naar het panel heeft begrepen, tot wetenschappelijke publicaties van de student met de begeleidend docent als tweede auteur. Dat vindt het panel een praktijk waarvoor de opleiding lof verdient.

Positie van afgestudeerden

Afgestudeerden van de bacheloropleiding Theologie voltooien in de regel een masteropleiding voordat zij het werkveld betreden. Vaak kiezen zij voor de goed aansluitende masteropleiding Theologie van de RU, maar ook de recent gestarte eenjarige masterspecialisatie Theologie binnen de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen is een optie. Na het behalen van de mastergraad komen deze studenten terecht in uiteenlopende beroepen zoals docent, geestelijk verzorger, beleidsmedewerker of (promotie-)onderzoeker. Over de precieze loopbaanontwikkeling van afgestudeerden heeft de FTR geen gegevens, wat volgens het panel pleit voor onderzoek op dit vlak.

Tijdens het visitatiebezoek ontmoette het panel een aantal alumni van beide opleidingen. Het was onder de indruk van het enthousiasme en de bevologenheid waarmee deze afgestudeerden spraken over de opleidingen en de aansluiting op hun huidige werk. Veel alumni legden een actief verband tussen hetgeen zij in de opleidingen leerden en hun dagelijkse werkzaamheden. Zij betoonden zich daarmee vakbekwame afgestudeerden en waardevolle ambassadeurs van de opleidingen. Wat het panel betreft is het jammer dat alumni als zodanig niet vaker worden betrokken en ingezet, zeker aangezien de tijdens de visitatie aanwezige alumni een grote bereidwilligheid toonden om actief met de opleidingen mee te denken over zaken als studentenwerving, curriculum en stagemogelijkheden. Het panel begreep uit de gesprekken dat contacten met afgestudeerden op dit moment nog incidenteel van aard zijn en veelal uitgaan van individuele docenten. Een mooi overkoepelend initiatief, het jaarlijkse 'Feest der Faculteit', dat studenten, docenten en alumni samenbracht, is inmiddels opgehouden te bestaan. Het panel pleit ervoor om alumni door het ontwikkelen en implementeren van alumnibeleid meer structureel bij de opleidingen te betrekken en beter gebruik te maken van hun kennis, ervaringen en inzichten. Zeker in de werving van nieuwe studenten en in de beroepsvoorlichting aan huidige studenten kunnen alumni van zeer grote waarde zijn.

Overwegingen

Op grond van een steekproef van bacheloreindwerkstukken stelt het panel vast dat nog niet alle studenten de eindtermen van de opleiding overtuigend realiseren. Hoewel het panel de meeste bacheloreindwerken (ruim) voldoende vond, en ook een aantal erg goede stukken las, beoordeelde het drie van de geselecteerde eindwerken als onvoldoende. In zijn algemeenheid signaleerde het panel een trend van te hoog gegrepen onderwerpen, geringe kritische reflectie en methodologische zwakte. Wat het panel betreft pleit dit voor een versterking van het onderwijs in onderzoeksvaardigheden en intensivering van de individuele begeleiding. Tijdens de visitatie getuigde de opleiding van een grote bereidheid om met deze verbeterpunten aan de slag te gaan. Het panel gaat er daarom van uit dat herstel van de geconstateerde problematiek binnen twee jaar realistisch is.

Met inhoud en niveau van de vijftien bestudeerde masterscripties gaat het panel zonder meer akkoord. Studenten laten in deze stukken een (ruim) voldoende tot zeer goed vermogen tot academisch redeneren, argumenteren en verwoorden zien, met een degelijke methodologische onderbouwing.

Afgestudeerden van de bacheloropleiding stromen vaak door naar de eigen masteropleiding Theologie of de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen. Het beeld is dat zij na voltooiing van een masteropleiding terechtkomen in beleid, geestelijke verzorging, onderwijs of onderzoek, maar exacte gegevens over het loopbaanverloop ontbreken. Het panel raadt aan om als faculteit nauwer zicht te houden op alumni en hen actiever en systematischer bij de opleidingen te blijven betrekken. Als ambassadeurs van de opleiding kunnen alumni grote diensten bewijzen in het werven van nieuwe studenten en het creëren van kansen voor zittende studenten.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoet ten dele'.

Masteropleiding Theologie: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'voldoet'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel oordeelt dat de bacheloropleiding Theologie voldoet aan Standaard 1 en Standaard 2 uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO. Op Standaard 3 en Standaard 4 geeft het panel het oordeel 'voldoet ten dele' en formuleert het voorwaarden waaraan de opleiding zal moeten voldoen om binnen twee jaar alsnog een positief oordeel op deze standaarden te kunnen ontvangen. In overeenstemming met de beslisregels van de NVAO is het eindoordeel over de bacheloropleiding Theologie 'positief onder voorwaarden'.

Het panel oordeelt dat de masteropleiding Theologie voldoet aan de vier standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO. Daarmee is het eindoordeel over de masteropleiding Theologie positief.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *bacheloropleiding Theologie* als 'positief onder voorwaarden'.

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Theologie* als 'positief'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

Inleiding: theologie en religiewetenschappen

De opleidingen op het gebied van theologie en religiewetenschappen in Nederland bieden een grote verscheidenheid aan programma's en doelstellingen. Zij hebben gemeen dat zij een veelheid aan vormen van religies en seculariteit bestuderen vanwege hun belang voor het individu, de samenleving en de cultuur; in het geval van theologische ambtsopleidingen ook expliciet vanwege het belang voor kerken en levensbeschouwelijke instellingen.²

De disciplines die sinds enkele decennia doorgaans religiewetenschappen (Religious Studies) heten, hebben zich sinds hun ontstaan in de 19e eeuw sterk ontwikkeld [KNAW 2015, 29v.]. Zij streven ernaar religieus bronnenmateriaal te bestuderen waarbij ook de waarheidsclaims van de bestudeerde religieuze traditie voorwerp van onderzoek kunnen vormen. Daarbij maken zij - in grensverkeer met veel andere wetenschappen - gebruik van inzichten en methoden van onder andere geesteswetenschappen (tekst- en literatuurwetenschappen, archeologie, kunstwetenschappen, geschiedwetenschap, filosofie en ethiek) en de sociale wetenschappen (de antropologie, maar ook de sociologie en de psychologie). Een reeks van dimensies van het veelkleurige fenomeen religie komt in deze studie aan de orde: de narratieve dimensie (soms in teksten neergeslagen), de doctrinaire (op het vlak van overtuigingen gearticuleerde), de ethische (het goede leven beogende), de rituele (in praktijken zich uitende), de sociale (organisatorisch-institutionele), de experiëntiële (aan ervaringen en belevingen rakende) en de materiële (voorwerpen, gebouwen, plaatsen, voedsel betreffende) dimensie van dit veelkleurig fenomeen. Met dit alles is de focus steeds meer komen te liggen bij de wereld van de 'geleefde religie' en daarmee naar de vraag hoe religie wordt en werd ervaren en gepraktiseerd [KNAW 2015, 18, 58 e.d.]. Op conceptueel niveau is aan de orde wat het betekent dat het gangbare begrip religie met name protestants-christelijke wortels heeft en wat dit inzicht impliceert voor de vormgeving van een breder curriculum in de toekomst [KNAW 2015, 88].

De theologie is een oudere discipline. Zij komt voort uit de binnen religieuze tradities gevoelde noodzaak tot kritische, systematische en methodische reflectie op het eigen geloofsgoed, of anders gezegd, van een geloof dat tot verstaan probeert te komen [KNAW 2015, 28v.]. Er zijn verschillende omschrijvingen van theologie in omloop. Een daarvan is: 'Theologie beschouwt heel de werkelijkheid vanuit het gezichtspunt van haar relatie met en betrokkenheid op God en het transcendente.'³ Meer in het algemeen gesproken, bestudeert de theologie de bronteksten van geloofsstromingen en hun historische ontwikkeling (nabij en wereldwijd), reflecteert zij op een kritische en systematische manier op geloofsvizies op leer en leven en doordenkt en analyseert zij praktijken van geleefd geloof. Interactie met de tekst- en literatuurwetenschap, de geschiedeniswetenschap, de wijsbegeerte en de empirische sociaal-wetenschappelijke disciplines is daarmee in alle onderdelen waaruit de veelvormige theologie bestaat onontbeerlijk.

Op deze wijze is voor de theologie de wisselwerking met religiewetenschappen van groot belang, terwijl omgekeerd ook religiewetenschappers theologische perspectieven, methoden en onderzoeksresultaten in hun onderzoek kunnen betrekken. Voor de opleidingen levert dit een uiterst divers beeld op: opleidingen religiewetenschappen zonder verbinding met de theologie, opleidingen theologie zonder verbinding met de religiewetenschappen, maar ook opleidingen die met nadruk theologie en religiewetenschappen in een onderlinge samenhang en wisselwerking presenteren.

---

² Voor het nu volgende zie vooral KNAW (2015), *Klaar om te wenden... De academische bestudering van religie in Nederland: een verkenning*. Amsterdam, KNAW. Pdf beschikbaar op www.knaw.nl.

³ Zie het themanummer van het Nederlands Theologisch Tijdschrift, waarin een aantal systematische theologen reageren op het KNAW-rapport *Klaar om te wenden...*, m.n. het inleidende artikel NTT 70/2, 2016, 87-98, spec. 94; www.ntt-online.nl.

Ontwikkelingen ten opzichte van de vorige onderwijsvisitatie.

Sinds de opstelling van het domeinspecifieke referentiekader van 2012 heeft een aantal ontwikkelingen plaatsgevonden. Bij sommige daarvan vinden tendensen die zich toen al aftekenden een vervolg, andere hebben zich nieuw of sterker dan voorheen aangediend.

1. Aan sommige instellingen zijn de opleidingen religiewetenschappen in toenemende mate geïncorporeerd aan grotere eenheden als een Faculteit der Geesteswetenschappen [KNAW 2015, 69]. De UL kent een Centre for the Study of Religion als onderdeel van de Faculteit Geesteswetenschappen, aan de UU is het religieonderwijs ondergebracht bij het departement Filosofie en religiewetenschap binnen de Faculteit Geesteswetenschappen en ook aan de UvA maken de religiestudies deel uit van de Faculteit der Geesteswetenschappen.
2. De bekostiging van en verantwoordelijkheid voor de door Seminaria van kleinere kerkgenootschappen verzorgde opleidingstrajecten aan de VU hebben een andere vorm gekregen (dit geldt niet voor PThU en UU).
3. Het zoeken naar intensievere samenwerkingsvormen heeft in het algemeen voortgang gevonden, de samenwerking tussen TUA en TUK is voornamelijk beëindigd.
4. De opleiding Godgeleerdheid aan de UL is in 2013 opgeheven en TiU heeft de opleiding religiewetenschappen opgeheven met ingang van 2015.
5. De bestudering van en het onderwijs in de islam is nog verder geïntensiveerd; bij de UU bestaat een aparte bacheloropleiding islam; bij de RU en de VU wordt een specialisatierichting islam binnen een bredere bacheloropleiding religiewetenschap aangeboden. Op masterniveau wordt er bij de RU, de UvA en de UU een specialisatierichting islam aangeboden, terwijl aan de VU de specialisatie islam bestaat bij de opleiding geestelijke verzorging (KNAW 2015, 70 v.).
6. In het kader van het proces van internationalisering is het aantal Engelstalige bacheloropleidingen en masteropleidingen sterk gestegen;
7. Er is binnen de opleidingen een groeiende aandacht voor aspecten van 'employability'.

Opleidingen theologie en religiewetenschappen; de situatie

Studenten die momenteel theologie of religiewetenschappen willen studeren kunnen in Nederland bij elf geaccrediteerde instellingen terecht. Recent zijn deze instellingen in drie categorieën ingedeeld [KNAW 2015 45v, 68-70].⁴ Ten eerste drie brede universiteiten met opleidingen in zowel theologie als religiewetenschappen. Het gaat hier om de RU, de RUG en de VU. In deze instellingen is onderwijs en onderzoek ook in een eigen faculteit ondergebracht (waar aan de RU ook de filosofie toe behoort).

Ten tweede: drie brede universiteiten die alleen onderwijs en onderzoek hebben op het gebied van de religie wetenschappen. Het zijn de UvA, de UL en de UU. Aan deze universiteiten is onderwijs en onderzoek onder gebracht bij een Faculteit Geesteswetenschappen, soms (maar niet altijd) in een eigen departement.

Ten derde: vier academische instellingen die alleen of overwegend onderwijs en onderzoek hebben op het gebied van de theologie: PThU (met locaties te Amsterdam, in samenwerking met de VU en te Groningen, in samenwerking met de RUG), TiU, TUK, en de TUA.

Deze driedeling loopt niet geheel synchronoos met de door de wetgever mogelijk gemaakte situatie. PThU, TUA en TUK behoren tot de levensbeschouwelijke universiteiten, waartoe ook de UvH behoort (dat is de elfde instelling, die evenwel buiten het kader van deze accreditatie valt), terwijl alle opleidingen van de RU en TiU deel uitmaken van een bijzondere universiteit. De opleidingen

⁴ Sommige instellingen laten zich evenwel niet gemakkelijk indelen in deze driedeling. Zo biedt TiU onderwijs aan op basis waarvan zij naar haar eigen inzicht ook in de eerste categorie te plaatsen zou zijn. Verder valt de UvH, die levensbeschouwelijk onderwijs aanbiedt, buiten deze driedeling.

van de PThU (met uitzondering van de bachelor theologie – Joint Degree – samen met de VU te Amsterdam), de TUK en de TUA vallen buiten het cluster WO religie en theologie en worden gevisiteerd binnen het cluster WO theologie.

De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie theologie en religiewetenschappen worden beoordeeld, hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie. De bacheloropleidingen bereiden studenten voor op een geëigende masteropleiding. Daarnaast bereiden de opleidingen studenten voor op een maatschappelijke loopbaan, waarbij de kennis en vaardigheden die binnen de studie verworven zijn in praktijk kunnen worden gebracht.

Bacheloropleidingen religiewetenschappen zijn er aan de RU, de RUG, de UL, de UvA, de UU en de VU en bacheloropleidingen theologie zijn te vinden aan de PThU en de VU (joint degree), de RU, de RUG, TiU (Tilburg en Utrecht), de TUA en de TUK. Zowel in de religiewetenschappen als in de theologie duren de bacheloropleidingen drie jaar. In de bacheloropleidingen theologie kan van die drie jaar brontalenstudie (Grieks, Latijn, Hebreeuws, Arabisch, of nog andere talen) een kleiner of groter deel uitmaken, maar dit is niet altijd een vereiste. In sommige opleidingen is het leraarschap godsdienst en levensbeschouwing tweedegraads onderwijsbevoegdheid (d.w.z. vmbo, de laagste drie klassen havo/vwo) een mogelijke beroepsuitgang. Vanuit beroepsperspectief verkrijgen de bacheloropleidingen vooral hun betekenis door het academisch kwalificatieniveau. Het ligt voor de hand dat studenten die een kerkelijk ambt ambiëren een bachelor theologie bovenal zien als een goede basis voor het volgen van een ambtsopleiding op masterniveau. Daarnaast vormen de bacheloropleidingen een voorbereiding voor een academische onderzoekscarrière.

In vervolg op de bacheloropleiding worden één-, twee- en driejarige masteropleidingen aangeboden. Eenjarige masteropleidingen theologie & religiewetenschappen worden verzorgd aan de RU, RUG, TiU (Tilburg), UL, UU, UvA, en de VU en eenjarige masteropleidingen theologie worden aangeboden door de PThU en TUK. Binnen de categorie van de eenjarige masteropleidingen theologie & religiewetenschappen bewegen sommige opleidingen zich uitsluitend op het gebied van de religiewetenschappen, terwijl in andere opleidingen religiewetenschappelijke en theologische onderdelen worden gecombineerd. De opleidingen zijn gericht op de kennis van het fenomeen religie in het algemeen en de verschillende religies in het bijzonder. De aandacht binnen de opleidingen is veelal gericht op een deelgebied van dit domein en een specifiek thema daarbinnen. In deze masterprogramma's zijn meestal beroepsvoorbereidende studieonderdelen opgenomen ten behoeve van beroepen op het terrein van religieuze gemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties, het onderwijs, de media, de zorg, de overheid of het bedrijfsleven waar de in deze studie verworven kennis gewaardeerd wordt. Sommige opleidingen kennen in plaats van of naast de beroepsvoorbereidende onderdelen een onderzoeksvariant (mogelijkheid tot specialisatie in een subdiscipline).

Een deel van de hierboven genoemde instellingen biedt een tweejarige research master aan die opleidt tot onderzoeker in het domein van theologie en religiewetenschappen. Deze opleidingen vallen buiten het kader van deze visitatie.

Driejarige masteropleidingen theologie worden aangeboden door de PThU (aparte accreditaties voor Amsterdam en Groningen), de RU, TiU (Tilburg en Utrecht), de TUA, de TUK en de VU. Driejarige (door de overheid bekostigde) ambtsopleidingen komen overeen met wat internationaal zowel door de protestantse kerken (samengekomen in de Leuener Kirchengemeinschaft) alsook door de rooms-katholieke kerk in de apostolische constitutie *Sapientia Christiana* en de opvolger *Veritatis gaudium* wenselijk wordt geacht. Zij worden aangeboden door instellingen tot de oprichting waarvan kerkgenootschappen direct of indirect het initiatief hebben genomen, dan wel door instellingen met een confessionele geschiedenis waaraan seminaria van kerkgenootschappen hun ambtsopleiding hebben toevertrouwd.

Opleidingen waarin kennis en inzicht wordt verworven van de islam zijn feitelijk onder veel verschillende disciplines gesitueerd [KNAW 2015, 70v.]. Voor zover zij onder de discipline theologie

en religiewetenschappen zijn ondergebracht, hebben nu te visiteren instellingen haar een uiteenlopende plaats gegeven (vaak als specialisatierichting). Alleen de UU biedt een bacheloropleiding Islam en Arabisch aan die onder het cluster WO religie en theologie zelfstandig ter visitatie wordt aangeboden.

Beschrijving van de eindtermen

Bij het opstellen van onderstaande domeinspecifieke criteria of eindtermen is gebruikgemaakt van soortgelijke documenten uit het buitenland, met name van de benchmarks van de Quality Assurance Agency voor theologie en religiewetenschappen. Het referentiekader is gebaseerd op de descriptorren van het kwalificatieraamwerk voor het hoger onderwijs, de zgn. Dublindescriptorren.

Binnen de Dublin-descriptorren worden vijf aspecten onderscheiden: kennis en inzicht, toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie en leervaardigheden.

Bacheloropleidingen theologie

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de navolgende eindtermen voor de bacheloropleidingen theologie. De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

- te laten zien dat hij/zij beschikt over een oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen of een of meerdere deelgebieden daarvan, en de sociale wetenschappen van de godsdienst en/of de praktische theologie;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over meer gevorderde kennis van en inzicht in een thema binnen de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/bachelor-eindwerkstuk.

Toepassen van kennis en inzicht

- tot wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten;
- tot het verzamelen, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases, selecteren, en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee (relatief) zelfstandig kunnen werken;
- tot het onder begeleiding schrijven van een scriptie/ bacheloreindwerkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen;
- om verworven kennis toe te passen in een professionele context die typerend is voor de theologie.

Oordeelsvorming

- tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- tot onderkenning van de religieuze dimensie van maatschappelijke vraagstukken, en deze vraagstukken kritisch vanuit theologisch perspectief te evalueren.

Communicatie

- vakmatige inzichten en resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

- academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van hun werk, ook op basis van feedback van anderen, en het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;
- tot zelfstandige oriëntatie op relevante masteropleidingen en/of relevante beroepssectoren.

Wat betreft de afstemming op de arbeidsmarkt, kan worden gezegd dat de opleiding dient te laten zien dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Mogelijke beroepsuitgangen zijn die van het leraarschap godsdienst en levensbeschouwing met een (beperkte) tweedegraads bevoegdheid of het kerkelijk werkerschap of werken bij een NGO. Vanuit het beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen theologie vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die voorgaand omschreven zijn.

Naast de genoemde eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Bacheloropleidingen religiewetenschappen

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een bachelor religiewetenschappen.

De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

- te laten zien dat hij/zij beschikt over een algemene oriëntatie in de religiewetenschappen en de plaats die de religiewetenschappen binnen het geheel der wetenschappen innemen;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van en inzicht in diverse grote religieuze tradities in de wereld: hun ontstaan, hun geschiedenis, hun centrale geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen en hun invloed op het persoonlijke, maatschappelijke en culturele leven;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van diverse sociaalwetenschappelijke (bijvoorbeeld culturele antropologie, sociologie, psychologie) en geesteswetenschappelijke (bijvoorbeeld geschiedenis, filosofie, ethiek) disciplines van de religiewetenschappen;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over elementaire kennis van de methoden van de religiewetenschappen;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over meer gevorderde kennis en inzicht in een religie en/of thema binnen de religiewetenschappen, die onder meer blijkt uit een scriptie/ bacheloreindwerkstuk.

Toepassen van kennis en inzicht

- tot wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten;
- tot het verzamelen, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases, selecteren, en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee (relatief) zelfstandig kunnen werken;
- tot het onder begeleiding schrijven van een scriptie/ bacheloreindwerkstuk volgens de binnen de religie wetenschappen gangbare eisen;
- om verworven kennis toe te passen in een professionele context die typerend is voor de religiewetenschappen.

Oordeelsvorming

- tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante wetenschappelijke,
- sociaal-maatschappelijke en ethische aspecten;
- tot onderkenning van de religieuze dimensie van maatschappelijke vraagstukken, en deze vraagstukken kritisch vanuit religiewetenschappelijk perspectief te evalueren.

Communicatie

- vakmatige inzichten en resultaten van eigen wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

- academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van hun werk, ook op basis van feedback van anderen, en het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;
- tot zelfstandige oriëntatie op relevante masteropleidingen en/of relevante beroepssectoren.

Wat betreft de afstemming op de arbeidsmarkt geldt dat de opleiding moet kunnen laten zien dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Een mogelijke beroepsuitgang is die van het leraarschap godsdienst en levensbeschouwing met een (beperkte) tweedegraads bevoegdheid.

Vanuit het beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen religiewetenschappen vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die voorgaand omschreven zijn.

Naast de bovengenoemde eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Bacheloropleiding islam en Arabisch

Een bacheloropleiding die hier apart vermeld moet worden is islam en Arabisch (UU). Deze opleiding is sinds 2007 ondergebracht bij het departement Filosofie en religiewetenschap (en de voorlopers daarvan) en richt zich vooral op de studie van de islam, meer dan op bijvoorbeeld de taal- en letterkunde, hetgeen ook tot uitdrukking komt in de naam van de opleiding: islam en Arabisch.

Gezien de inbedding en het profiel van de opleiding kunnen de criteria die afgesproken zijn voor een bachelor religiewetenschappen tevens worden gebruikt voor de opleiding islam en Arabisch, met uitzondering van de eis dat afgestudeerden elementaire kennis dienen te hebben van de grote religieuze tradities in de wereld. In plaats van die eindtermen kunnen de volgende criteria voor taalverwerving en taalkunde uit de visitatie van Regiostudies en Oudheid van 2012 worden gehanteerd, te weten:

- kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, etc.);
- kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- kennis van de synchrone en diachrone dimensie van het Arabisch.⁵

Masteropleidingen theologie / theologie en religiewetenschappen

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen voor alle masters binnen het labeldomein van theologie en religiewetenschappen. De afgestudeerde is in staat:

Kennis en inzicht

- te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van en inzicht in wetenschappelijke debatten, theoretische perspectieven en methoden in een deelgebied van het domein⁶;
- te laten zien dat hij/zij beschikt over grondige kennis van en inzicht in wetenschappelijke debatten, theoretische perspectieven en methoden met betrekking tot een thema in een deelgebied van het domein dat onder meer blijkt uit een scriptie.

Toepassen van kennis en inzicht

- tot zelfstandige wetenschappelijke analyse van bronnenmateriaal en teksten;

---

⁵ In deze visitatie werden in totaal vier eindtermen gehanteerd, namelijk:

- kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, etc.);
- kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- kennis van de synchrone en diachrone dimensie van de betreffende taal gelieerd aan taalkundige theorieën;
- kennis van en inzicht in de taalsituatie en de sociale en politieke aspecten van taalgebruik.

⁶ Het kan daarbij bijvoorbeeld gaan om een subdiscipline maar ook om een bepaald themagebied.

- op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur, in (elektronische) catalogi en (elektronische) databases te verzamelen en te verwerken;
- te laten zien dat hij/zij bekend is met de onderzoeksmethoden die gangbaar zijn in een deelgebied van het domein;
- om zelfstandig onderzoek op te zetten en uit te voeren in een deelgebied van het domein, en daarvan verslag te doen in een scriptie die voldoet aan de in het betreffende vakgebied heersende eisen;
- om verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken in professionele contexten die typerend zijn voor theologie en/of religiewetenschappen.

Oordeelsvorming

- rekening te houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied;
- een zelfstandig oordeel te vormen over de eigen wetenschappelijke verantwoordelijkheid op een deelterrein van theologie en/of religiewetenschappen;
- tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige individuen, gemeenschappen en stelsels in hun historische en hedendaagse maatschappelijke en culturele context.

Communicatie

- vakmatige inzichten en resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden

- academische en professionele vaardigheden te tonen, met name met betrekking tot individueel en groepswork, het evalueren en verbeteren van hun werk, ook op basis van feedback van anderen, en het opstellen van en zich houden aan overeengekomen plannen;
- tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Wat betreft de afstemming op de arbeidsmarkt, dient de opleiding te kunnen laten zien dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op eisen van de arbeidsmarkt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke functies, geestelijk verzorger, consultant op het terrein van religie en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen waarin kennis van religie zeer relevant is, zoals op het terrein van religieus erfgoedbeheer, communicatie, conflictbeheersing, cultuureducatie, journalistiek en ontwikkelingssamenwerking. Complicerende factor is, dat de werkvelden waar alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te omschrijven. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming.

Afzonderlijk zij nog vermeld dat de eenjarige opleiding veelal toegang biedt tot de eenjarige opleiding tot eerstegraads bevoegd leraar godsdienst en levensbeschouwing. Naast de bovengenoemde eindtermen en kwalificaties die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Driejarige masteropleidingen theologie

De eisen ten aanzien van theologische masteropleidingen die tevens opleiden voor een kerkelijk ambt zijn door de verschillende kerken expliciet geformuleerd en door de onderwijsinstellingen direct of indirect overgenomen. De erkenning door de kerken van de opleidingen is door hen nauw verbonden met de inhoud van de ambtsopleiding.

De PThU, de TUA en de TUK bieden driejarige masterprogramma's aan die opleiden tot predikant in resp. de Protestantse Kerk in Nederland, de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). De PThU biedt binnen de masteropleiding een traject aan voor het seminarium van de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten in Nederland.

De VU verzorgt een driejarige predikantsmaster die in verschillende trajecten predikanten opleidt voor de Hersteld Hervormde Kerk, de Doopsgezinde Kerken en de Remonstrantse Kerken, in samenwerking met de seminaries verbonden aan deze kerkgenootschappen. Ter informatie: binnen de éénjarige master wordt samengewerkt met de Orthodoxe Kerken, de Unie van Baptistengemeenten, de Hindoeraad, de Boeddhistische Unie en vertegenwoordigende moskeekoepels. Voor alle opleidingen aan de VU geldt dat maximaal 40% van de vakken door seminariedocenten wordt gegeven. Voor de benoeming van seminariedocenten is instemming van het kerkelijk genootschap én van de faculteit vereist. De kwaliteitszorg berust volledig bij de faculteit.

De Tilburg School of Catholic Theology van TiU en de Theologische Faculteit van de RU zijn bij de inrichting van hun opleidingen gebonden aan de apostolische constitutie Sapientia Christiana en vanaf eind 2019 Veritatis gaudium, die als kader dienen voor alle kerkelijk opgerichte en/of kerkelijk erkende katholieke theologische faculteiten ter wereld.

Juist als kader laten zij ook de nodige ruimte voor concretisering die rekening houden met nationale wetgeving. Over de afstemming van de curricula op de kerkelijke documenten en de benoemingen van docenten die een *venia docendi*, of *missio canonica* of *nihil obstat* behoeven voeren beide instellingen overleg met hun grootkanselier en/of hun *ordinarius loci*, en met de Congregatie voor Katholieke Educatie te Rome.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een driejarige master theologie en religiewetenschappen.

Allereerst voldoet de afgestudeerde aan de algemene eindtermen die geformuleerd staan voor de eenjarige master theologie & religiewetenschappen, maar dan toegespitst op het domein van de theologie.

Aanvullend is de afgestudeerde in staat:

- te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van theologische en daarmee verwante disciplines, inclusief grondslagen, benaderingswijzen en methoden;
- rekening te houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken binnen en buiten de eigen context;
- vakmatige inzichten en resultaten mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek binnen en buiten het eigen kerkgenootschap;
- academische en professionele vaardigheden te vertonen die nodig zijn om toegelaten te worden tot het kerkelijk ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt succesvol te kunnen vervullen.

Masterprogramma's Geestelijke verzorging

Op het gebied van krijgsmacht en justitie heeft de overheid bepaalde zedende instanties bevoegd verklaard; binnen het leger en justitiële inrichtingen worden vrijwel uitsluitend geestelijk verzorgers benoemd die een binding hebben met een dergelijke zedende instantie. Op het gebied van zorginstellingen worden door de overheid geen beroepseisen geformuleerd. In de praktijk worden in de zorginstellingen geestelijk verzorgers met zeer uiteenlopende opleidingen op zowel wo- als hbo-niveau aangesteld, met en zonder ambtsbevoegdheid. De PThU biedt te Groningen binnen de driejarige master Predikantschap een opleiding tot predikant- geestelijk verzorger aan, waarin de kerkelijke eisen van de Protestantse Kerk in Nederland zijn opgenomen. De TiU biedt een driejarige opleiding theologie aan die zowel opleidt voor een kerkelijk ambt als voor het ambt van geestelijk verzorger. De overige instellingen bieden éénjarige masterprogramma's Geestelijke Verzorging aan.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor de masterprogramma's Geestelijke Verzorging.

Allereerst voldoen alle afgestudeerden – dus zowel degenen die een eenjarig programma met succes hebben afgerond als degenen die een driejarig programma het succes hebben afgesloten – aan de algemene eindtermen die geformuleerd staan voor de eenjarige master theologie & religiewetenschappen.

Voor de afgestudeerde van een eenjarig programma geldt tevens dat hij/zij in staat is, afhankelijk van de vooropleiding, te laten zien dat hij/zij voldoet aan de eisen die gesteld worden om ingeschreven te kunnen worden in het register van de SKGV (Stichting Kwaliteitsregister Geestelijke Verzoorgers).

Voor de afgestudeerde van een driejarige master geldt voorts dat hij/ zij in staat is:

- te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van theologische en daarmee verwante disciplines, inclusief grondslagen, benaderingswijzen en methoden;
- rekening te houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken binnen en buiten de eigen context;
- te tonen dat hij/zij voldoet aan de kwalificaties die nodig zijn om toegelaten te worden tot een functie van geestelijk verzorger bij het leger, een justitiële inrichting en/of aan de eisen zoals die gesteld worden om ingeschreven te kunnen worden in het register van de SKGV (Stichting Kwaliteitsregister Geestelijke Verzoorgers);
- te laten zien dat hij/zij beschikt over diepgaande kennis van geestelijke verzorging binnen de eigen levensbeschouwelijke traditie;
- de verworven kennis toe te passen binnen het gekozen domein (leger, justitie, zorg etc.);
- academische en professionele vaardigheden te tonen die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot het ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt succesvol te kunnen vervullen.

Educatieve masteropleidingen

De educatieve masteropleidingen vallen buiten de visitatie van het domein WO religie en theologie.

Afkortingen instellingen

PTHU: Protestantse Theologische Universiteit
RU: Radboud Universiteit Nijmegen
RUG: Rijksuniversiteit Groningen
TiU: Tilburg University
TUA: Theologische Universiteit Apeldoorn
TUK: Theologische Universiteit Kampen
UL: Universiteit Leiden
UU: Universiteit Utrecht
UvA: Universiteit van Amsterdam
UvH: Universiteit voor Humanistiek
VU: Vrije Universiteit Amsterdam

BIJLAGE 2: BEOOGDE LEERRESULTATEN

Bacheloropleiding Theologie

Kennis en inzicht

- 1a. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de bronnen, geschiedenis, geloofsovertuigingen en praktijken van het christendom.
- 1b. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de maatschappelijke, culturele en religieuze contexten van de christelijke traditie en hun wisselwerkingen.
- 1c. De afgestudeerde heeft elementaire taalvaardigheid Grieks en Hebreeuws.
- 1d. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de onderzoeksmethoden en technieken van onderscheiden wetenschappelijke disciplines binnen de theologie (literaire, historische, hermeneutische en empirische methoden).
- 1e. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in de voor de theologie belangrijkste aandachtsgedebieden uit de filosofie, godsdienstwetenschap, geestes- en sociale wetenschappen.
- 1f. De afgestudeerde heeft kennis van en inzicht in het werkveld van afgestudeerde theologen.

Toepassen van kennis en inzicht

2. De afgestudeerde kan in de behandeling van theologische kwesties zijn kennis en inzicht toepassen. De afgestudeerde kan daartoe, mede met het oog op gestelde eisen op de arbeidsmarkt, op wetenschappelijk verantwoorde wijze theologische kwesties behandelen in een essay of presentatie.

Oordeelsvorming

3. De afgestudeerde kan zich een oordeel vormen aangaande maatschappelijke, kerkelijke en theologische vragen en ontwikkelingen op grond van beredeneerde overwegingen en argumenten die gebaseerd zijn op de onder 1a t/m 1d genoemde kennis en inzichten.

Beroepsvaardigheden

- 4a. Communicatie: De afgestudeerde kan de resultaten van eigen onderzoek zowel mondeling als schriftelijk rapporteren en communiceren aan zowel een theologisch als een niet-theologisch geschoold publiek.
- 4b. Samenwerking: De afgestudeerde kan in samenwerking met anderen toewerken naar een (eind)product en heeft hierin een actieve bijdrage. Hij/zij organiseert het werk in overleg met anderen en neemt verantwoordelijkheid voor zijn deel van het werk in de samenwerking.
- 4c. Feedback: De afgestudeerde kan een product, mede op basis van feedback van anderen evalueren en verbeteren en hij/zij kan feedback aan anderen geven die hen ondersteunt bij het evalueren en verbeteren van hun werk.

Leervaardigheid m.b.t. het genereren van kennis en inzicht

5. De afgestudeerde beschikt over leervaardigheden om relatief zelfstandig informatie aangaande religieuze tradities te reproduceren, begrijpen, interpreteren, analyseren en evalueren.

Masteropleiding Theologie

Acquisition of specific knowledge and insight (Kennis en inzicht)

- 1a. The graduate will have a thorough knowledge of and insight into the hermeneutic, systematic, critical and constructive tasks of theology, and the academic methods (literary, historical, systematic and empirical) needed for this.

- 1b. The graduate will have a thorough understanding of and insight into the historical and contemporary situation of Christianity as regard to its source texts, its philosophical and doctrinal content, and the practices in which it is manifested.
- 1c. The graduate will have expert knowledge in the chosen field of specialization.
- 1d. The graduate will have a thorough knowledge of and insight into the many contexts in which the meaning of Christianity has been expressed in the past, and more specifically is expressed in the context of contemporary society.
- 1e. The graduate will have knowledge of and insight into the professional field of qualified theologians.

Application of specific knowledge and insight (Toepassen van kennis en inzicht)

- 2a. The graduate is able to apply the above-mentioned knowledge and insight (1a-e) in a differentiated and largely independent manner by adequately describing, analysing and synthesising a new problem situation in a research project.
- 2b. The graduate is able to apply the above-mentioned knowledge and insight (1a-e) in a differentiated and largely independent manner in one of the following professional contexts: theological research, policy making, spiritual care and education.

Forming a judgement (Oordeelsvorming)

- 3. The graduate can form an independent judgement of societal, ecclesiastic and/or theological developments based on a reasoned and synthesised synopsis of the knowledge and insight specified in 1a-e by gathering and interpreting relevant information and evaluating it independently according to academically justified internal and external criteria.

Professional skills (Beroepsvaardigheden)

- 4a. Communication: The graduate is able to report the results of their own research both verbally and in writing and to communicate these results to both theologically and non-theologically trained audiences.
- 4b. Collaboration: The graduate is able to work together with others towards a (final) product and to make an active contribution to this work. The graduate organises the work in consultation with others and takes responsibility for their part in the collaboration.
- 4c. Feedback: The graduate is able to evaluate and improve a product, partly based on feedback from others and is able to provide feedback to others that supports them in evaluating and improving their work.

Learning skills (Leervaardigheid m.b.t. het genereren van kennis en inzicht)

- 5. The graduate possesses the necessary skills to independently reproduce, understand, interpret, analyze, evaluate and develop knowledge about Christianity and its contexts in one of the following professional settings: theological research, policy making, spiritual care and education.

BIJLAGE 3: OVERZICHT VAN DE PROGRAMMA'S

Bacheloropleiding Theologie

Overzicht programma bacheloropleiding theologie

Het eerste jaar (B1)	
Theologie	EC
Instructiecollege FFTR	0
Tutoraat	0
Academische vaardigheden	5
Geschiedenis van kerk en theologie 1	5
Fundamental Theology	5
Exegese Oude en Nieuwe Testament	5
Hebrew	5
Pastoraaltheologie 1	5
Hedendaags christendom	5
Dogmatic Theology 1	5
Theologische ethiek 1	5
Exegese Oude Testament	5
Methoden en technieken 1	5
Patristiek	5
	60
Het tweede jaar (B2)	
Theologie	EC
Grieks	5
Dogmatic Theology 2	5
Geschiedenis van kerk en theologie 2	5
Liturgiewetenschap	5
Inleiding spiritualiteit	5
Missiologie	5
Exegese Nieuwe Testament	5
Geschiedenis van de filosofie	5
Publieke theologie	5
Wereldgodsdiensten	5
FTR-minor vak 1: godsdienstfilosofie	5
FTR-minor vak 2	5
	60
Het derde jaar (B3)	
Theologie	EC
Theologische ethiek 2	5
Pastoraaltheologie 2	5
Kerkelijk recht	5
Werkplaats bachelor eindwerkstuk	10
FTR-minor vak 3: geesteswetenschappen en samenleving	5
Minor 1	15
Minor 2	15
	60

Masteropleiding Theologie

Overzicht programma theologische specialisaties

Year 1	EC
Seminar theological specialisation	10
Seminar non-specialisation theological discipline	10
Seminar non-specialisation theological discipline	10
Seminar non-specialisation theological discipline	10
Elective course	10
Specialisation course	10
	60
Year 2	EC
Seminar theological specialisation	10
Seminar non-specialisation theological discipline	10
Seminar non-specialisation theological discipline	10
Seminar non-specialisation theological discipline	10
Master thesis theological specialisation	20
	60

Overzicht programma master professional specialisation religion and policy

Year 3	EC
Philosophy of religion, state and society	5
Religion, cultural diversity and public policy	5
Religion and law	5
Religion and diversity management	5
Policy development and implementation	5
Methods of religion and policy research	5
Elective course	10
Internship	15
Theological reflection	5
	60

Overzicht programma master professional specialisation spiritual care

Year 3	EC
Ritual expression	5
Foundations of spiritual care	5
Clinical research methods	5
Spiritual counselling	5
Moral counselling	5
Spiritual diagnostics	5
Elective course	10
Internship	15
Theological reflection	5
	60

Overzicht programma master professional specialisation teacher education in religious education

Year 3	EC
Instituutsgedeelte Radboud	30
Docenten Academie	
Stage	30
	60

BIJLAGE 4: BEZOEKPROGRAMMA

DAG 1 Dinsdag 14 januari 2020

09.00	09.30	Ontvangst panel
09.30	11.30	Voorbereidend overleg panel en inzien documenten
11.30	12.30	Interview inhoudelijk verantwoordelijken BA MA
12.30	13.15	Lunch
13.15	14.00	Interview studenten BA Theologie (max. 6)
14.00	14.45	Interview docenten BA Theologie (max. 6)
14.45	15.00	Pauze/intern overleg
15.00	15.45	Interview studenten MA Theologie (max. 6)
15.45	16.30	Interview docenten MA Theologie (max. 6)
16.30	17.00	Intern overleg panel/pauze
17.00	18.00	Interview alumni BA en MA Theologie en BA en MA Religiewetenschappen (3-4 pp.)

DAG 2 Woensdag 15 Januari 2020

09.00	10.30	Aankomst, intern overleg panel, inzien documenten en inloopsprekuur (9.30-10.00)
10.30	11.15	Interview studenten BA Religie (max. 6)
11.15	12.00	Interview docenten BA Religie (max. 6)
12.00	12.15	Pauze
12.15	13.00	Interview studenten MA Religie (max. 6)
13.00	13.45	Lunch
13.45	14.30	Interview docenten MA Religie (max. 6)
14.30	14.45	Pauze
14.45	15.45	Interview examencommissie (max. 6)
15.45	16.15	Pauze/intern overleg
16.15	17.15	Interview docenten bachelorwerkstukken TH (3 pp.)

DAG 3 Donderdag 16 januari 2020

09.00	09.30	Aankomst, intern overleg panel
09.30	10.30	Eindgesprek management BA en MA Theologie
10.30	11.00	Intern overleg panel
11.00	12.00	Eindgesprek management BA en MA Religie
12.00	12.30	Panel intern opstellen voorlopige bevindingen
12.30	13.00	Lunch
13.00	15.00	Panel intern opstellen voorlopige bevindingen en voorbereiden mondelinge rapportage
15.00	16.30	Ontwikkelgesprek
16.30	17.00	Mondelinge rapportage voorlopig oordeel (+ borrel)

BIJLAGE 5: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek 17 eindwerken bestudeerd van de bacheloropleiding Theologie en 15 eindwerken van de masteropleiding Theologie. De gegevens van de eindwerken zijn bekend bij QANU en zijn op aanvraag beschikbaar.

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende algemene documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Zelfevaluatierapporten en bijlagen
- Toetsmatrices opleidingen
- Opleidingsjaarverslag FTR 2016-2017
- Opleidingsjaarverslag FTR 2017-2018
- Lijst van eindwerken 2014/2015 – 2019/2020

Daarnaast bekeek het panel per opleiding documentatie van representatieve vakken:

Bacheloropleiding Theologie

- Exegese Oude en Nieuwe Testament (jaar 2)
- Inleiding Spiritualiteit (jaar 2)

Masteropleiding Theologie

- Specialisation Course Theological Ethics (Specialisatie Systematic Theology)
- Masterseminar Church History (Specialisatie History of Church and Theology)